

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Система суб'єктів сектору безпеки і оборони: проблемні моменти
визначення складу, організації та розподілу компетенцій»**

Виконав студент II курсу, групи МНб-21,
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Дмитрук Сергій Сергійович

Керівник – кандидат політичних наук,
доцент

Мартинюк Роман Станіславович

Рецензент – кандидат юридичних наук,
доцент

Ірха Юрій Богданович

Острог, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	8
1.1. Поняття суб'єктів сектору безпеки і оборони, особливості їхнього правового статусу	8
1.2. Система суб'єктів сектору безпеки і оборони України, критерії їх належності до сектору безпеки і оборони	18
<i>Висновки до розділу 1</i>	26
РОЗДІЛ 2. ГОЛОВНІ СУБ'ЄКТИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ, ЇХНЯ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	27
2.1. Президент України як суб'єкт сектору безпеки і оборони	27
2.2. Рада національної безпеки і оборони України як суб'єкт сектору безпеки і оборони	37
2.3. Кабінет Міністрів України як суб'єкт сектору безпеки і оборони	48
2.4. Верховна Рада України як суб'єкт сектору безпеки і оборони	56
2.5. Інститути громадянського суспільства України як суб'єкти сектору безпеки і оборони	63
<i>Висновки до розділу 2</i>	67
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	68
3.1. Актуальні проблеми правового статусу ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони	68
3.2. Актуальні проблеми правового статусу інститутів громадянського	75

	3
суспільства як суб'єктів сектору безпеки і оборони	
<i>Висновки до розділу 3</i>	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Після початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України сектор безпеки і оборони опинився в епіцентрі політичних, правових і теоретичних дискусій. З одного боку, актуалізувалася потреба в ефективному управлінні складовими сектора безпеки і оборони, з іншого – виявлено серйозні дискусійні моменти, що стосуються визначення меж, складу, функцій і координаційних механізмів суб'єктів сектор безпеки і оборони. Наявна нормативно-правова база – зокрема Закони України «Про національну безпеку України» (2018), «Про оборону України» та «Про основи національного спротиву» – встановлює перелік ключових структур, але не дає вичерпної відповіді на питання щодо ієрархії повноважень, сфер відповідальності та процедур взаємодії між ними. Все згадане призводить до правової фрагментарності, дублювання функцій та ускладнення оперативного управління у кризових ситуаціях.

У політичній науці дослідження секторів безпеки зосереджуються здебільшого або на концептуалізації поняття «good governance» у безпековій сфері, або на моделюванні громадянського контролю над військовими структурами. Однак український контекст демонструє ситуацію, коли реальна організація суб'єктів сектору безпеки і оборони, що мають широкий функціональний і структурний розподіл – від Збройних Сил до СБУ, Державної прикордонної служби, Нацполіції, ДСНС, Держспецзв'язку та новостворених підрозділів у рамках системи національного спротиву – потребує не лише правового, а й політико-організаційного переосмислення.

Проблему ускладнює й те, що в умовах гібридної війни, згідно з аналітичними оцінками, розмивається межа між воєнними та невоєнними засобами впливу, що вимагає міжсекторальної взаємодії між структурами сектор безпеки і оборони. Водночас недостатній рівень взаємосумісності, відсутність єдиного стратегічного органу управління і неповна концептуалізація

функціональних повноважень породжують ризики дублювання рішень або паралічу управління у кризових ситуаціях.

Питання взаємодії владних структур у сфері національної безпеки досліджували відомі фахівці, звертаючи увагу на ієрархічну побудову державного апарату та роль керівних ланок. Роботи В. Авер'янова та Р. Мартинюка детально розкривають особливості діяльності Президента та виконавчої влади у воєнній сфері. Роль Кабінету Міністрів та контроль за силовими відомствами аналізували І. Доронін, С. Пономарьов та Г. Гончаренко. Монографічне дослідження А. Боровика, А. Вархова та Н. Дерев'янка пропонує юридичний аналіз міжструктурної співпраці та важливості обміну інформацією. Матеріали наукової конференції про сектор безпеки в умовах воєнного стану висвітлюють виклики функціональної злагодженості Збройних Сил та інших силових органів. Більшість наявних публікацій мають описовий характер та мало уваги приділяють реальному розмежуванню горизонтальних і вертикальних складових управління без глибокого аналізу наповнення роботи кожного органу.

Актуальність наукового пошуку стрімко зростає через умови гібридної війни, де межа між воєнними та невоєнними засобами впливу постійно зникає, вимагаючи міжсекторальної взаємодії. Недостатній рівень взаємосумісності та відсутність єдиного стратегічного органу управління створюють реальні загрози паралічу системи у відповідальні моменти планування. Складність організації суб'єктів, що мають широкий розподіл від регулярної армії до новостворених підрозділів національного спротиву, вимагає переосмислення існуючих правових схем. Юридичні норми встановлюють перелік виконавців, проте не визначають чітких критеріїв розподілу завдань між Нацгвардією, прикордонниками та іншими силовими агентами під час виконання бойових розпоряджень. Неузгодженість повноважень веде до хаотичного реагування на багатовекторні загрози та послаблює загальну державну стійкість перед зовнішніми загрозами.

Метою роботи є виявлення ключових проблем, пов'язаних із визначенням складу, функціонального навантаження та взаємодії суб'єктів сектору безпеки і оборони України після початку повномасштабного вторгнення РФ.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- проаналізувати поняття та систему суб'єктів сектору безпеки і оборони;
- виокремити головні суб'єкти сектору безпеки і оборони України та визначити їхню роль у забезпеченні національної безпеки й обороноздатності Української держави;
- дослідити актуальні проблеми правового статусу ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони;
- визначити актуальні проблеми правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Об'єктом дослідження є сектор безпеки і оборони України.

Предмет дослідження – організаційно-функціональна структура та механізми розподілу компетенцій між основними інституціями, що беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

Джерельну базу дослідження становлять насамперед нормативно-правові акти України, серед яких провідне місце займають Конституція України, закони у сфері національної безпеки, оборони, розвідки, діяльності Кабінету Міністрів України, РНБО України, Служби безпеки України та інші акти, що визначають склад і повноваження суб'єктів сектору безпеки і оборони. Важливу частину становлять наукові праці українських дослідників, зокрема монографії, дисертації, статті й матеріали науково-практичних конференцій, присвячені адміністративно-правовому статусу безпекових інституцій, парламентському і громадському контролю, а ще взаємодії державних органів у безпековій сфері.

Методи дослідження. Для вивчення окремих частин правового статусу органів безпеки було обрано загальнонаукові методи. Аналіз та синтез допомогли розкласти складні явища на прості деталі, а потім знову об'єднати інформацію у повну картину. Індукція та дедукція дозволили зробити правильні

висновки, спираючись на отримані факти та загальні правила. Догматичний метод став основою для роботи з текстом Конституції та законів. Використання логічного аналізу було необхідним для пояснення змісту основних термінів. Функціональний метод допоміг оцінити, як повноваження Президента чи Уряду впливають на управління країною.

Географічні межі наукового пошуку обмежені суверенною територією України у межах її міжнародно визнаних кордонів. **Часові рамки** охоплюють етап від проголошення незалежності України у 1991 році до сьогодення.

Практичне значення. Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані фахівцями з міжнародних відносин, національної безпеки та в освітньому процесі Національного університету «Острозька академія».

Структура наукової роботи. Структуру дослідження визначають його мета і завдання. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У Розділі 1 розглядаються теоретичні засади дослідження, зокрема зміст поняття суб'єктів сектору безпеки і оборони, особливості їхнього правового статусу, а ще система названих суб'єктів і критерії їх належності до сектору безпеки і оборони. У Розділі 2 аналізуються головні суб'єкти сектору безпеки і оборони України, а саме Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та інститути громадянського суспільства, з визначенням їхньої ролі у забезпеченні національної безпеки й обороноздатності держави. У Розділі 3 досліджуються актуальні проблеми правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони, з окремим акцентом на труднощах правового регулювання діяльності ключових державних органів та інститутів громадянського суспільства у безпековій сфері.

У висновках відображено підсумкові результати дослідження.

Загальний обсяг роботи – 93 сторінки, з них основного тексту – 83 сторінки. До написання роботи залучено 82 джерела.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

1.1. Поняття суб'єктів сектору безпеки і оборони, особливості їхнього правового статусу

Суб'єкти сектору безпеки і оборони становлять собою не просто формальний список державних інституцій, а складну правову структуру, що поєднує адміністративні та організаційні елементи. У наукових доробках дослідника І. Д. Гулеватого обґрунтовано думку, за якою розгляд згаданої сфери дозволяє побачити її як цілісну систему учасників адміністративного права. Діяльність вказаних органів чітко визначена їхніми функціями та спрямована на реальний захист національних інтересів держави. Важливою умовою функціонування правоохоронних та військових підрозділів залишається постійний демократичний цивільний контроль, що гарантує підзвітність владних структур суспільству.¹ Вказане визначення акцентує увагу на системності та нормативній упорядкованості учасників безпекових правовідносин, що діють на засадах публічного адміністрування.

Розуміння справжньої природи безпеки та оборони потребує відмови від надто спрощених чи ідеалізованих поглядів, згідно з якими безпека сприймається лише як стан цілковитого спокою без жодних ризиків. Натомість, згідно з позицією І. Д. Гулеватого, національна безпека являє собою особливий стан функціонування держави, життєдіяльності людини й суспільства, що включає належний рівень обороноздатності та забезпечується цілеспрямованою діяльністю уповноважених суб'єктів.² Означені суб'єкти володіють особливим адміністративно-правовим статусом, реалізація якого зумовлює обов'язок держави створити комплекс гарантій для їхньої ефективної діяльності.

---

¹ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 963

² Там само. С. 963

Узагальнене авторське визначення Р. М. Труби характеризує суб'єктів забезпечення національної безпеки як сукупність органів публічної служби та суб'єктів громадянського суспільства, які діють відповідно до законодавства з метою управління загрозами та ризиками.³

Юридичні характеристики адміністративно-правового статусу згаданих органів утворюють розгалужену систему елементів, які чітко закріплюють їхнє місце в ієрархії публічної влади. Дослідник І. Д. Гулеватий пропонує розглядати адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України як особливу правову конструкцію. Вона охоплює нормативно впорядкований комплекс структурних складників, що визначають спеціальне правове становище різних за типом органів, які мають спільну мету та коло загальних завдань.⁴ Наведена конструкція окреслює межі допустимого владного впливу у сфері забезпечення національної безпеки, що постає критично важливим в умовах необхідності дотримання балансу між державним примусом та правами людини (див. рис. 1.1.)

Таблиця 1.1.

Складові дефініції адміністративно-правового статусу за І. Д. Гулеватим

Складова дефініції за І. Д. Гулеватим	Зміст юридичної характеристики
Нормативна упорядкованість	Статус базується на сукупності норм адміністративного права
Спеціальне правове становище	Суб'єкти наділені винятковими повноваженнями у сфері безпеки
Інституційна фіксація	Визначення місця органу в системі публічного адміністрування
Межі владного впливу	Чітке окреслення допустимих інструментів державного примусу

Специфічні риси адміністративно-правового статусу органів, які належать до сектору безпеки і оборони, найкраще простежуються через аналіз правових норм, що регулюють їхню роботу. Науковець С. П. Пономарьов стверджує, що

³ Труба Р. М. Основні завдання забезпечення національної безпеки. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 3. С. 129

⁴ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 962

юридичне становище згаданих структур слід розглядати як різновид галузевого статусу. Він дає можливість ідентифікувати кожного окремого учасника правовідносин у загальній системі національної безпеки, враховуючи конкретний період часу, обсяг наданих повноважень, перелік завдань та встановлену відповідальність. Фундаментом для формування згаданого статусу стає наявність спільного об'єкта діяльності для всіх підрозділів. До об'єктів діяльності, згідно з позицією С. П. Пономарьова, належать людина, особистість, її права і свободи; суспільство, його матеріальні і духовні цінності; держава з її конституційним ладом, суверенітетом та територіальною цілісністю.⁵

Існування єдиного об'єкта діяльності створює умови для продуктивної взаємодії органів, які наділені спеціальним юридичним статусом. І. Гулеватий зазначає, що подібний чинник дозволяє у теорії і на практиці аналізувати загальний потенціал зусиль усіх учасників сектору безпеки і оборони.⁶ Поряд із згаданим, для адміністративно-правового статусу характерною постає цільова спрямованість. Зміст завдань кожного окремого підрозділу завжди узгоджується з глобальною метою захисту національних інтересів. Вона передбачає підтримання стану стабільності, за якого життєво важливі потреби людини, суспільства та державного апарату надійно захищені від будь-яких внутрішніх чи зовнішніх небезпек. Дослідник С. П. Пономарьов наголошує на тому, що всю систему державних інституцій об'єднує спільний вектор функціонування. Практична реалізація повноважень кожного суб'єкта підпорядкована досягненню кінцевого результату – гарантуванню безпеки країни на всіх рівнях.⁷

Важливою характеристикою правового становища органів сектору безпеки і оборони виступає те, що воно слугує основною правовою передумовою для участі суб'єктів в адміністративних відносинах. В межах описаних взаємозв'язків

---

⁵ Пономарьов С. П. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право. 2018. Вип. 5. С. 69.

⁶ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 965

⁷ Пономарьов С. П. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право. 2018. Вип. 5. С. 69.

виникає можливість легального застосування засобів державного примусу для захисту правопорядку. Дослідник Р. М. Труба визначає адміністративні відносини у сфері безпеки як особливий вид публічно-владних зв'язків.⁸ Окресленим правовідносинам притаманний цілий ряд специфічних ознак, які відрізняють їх від інших видів юридичної взаємодії. Насамперед обов'язковою умовою виступає участь суб'єкта, наділеного владними повноваженнями, що визначає ієрархічність комунікації. Склад учасників завжди залишається асиметричним, оскільки державний орган володіє правом видавати розпорядження, обов'язкові для виконання іншою стороною. Крім того, невід'ємним елементом процесу постає реальна можливість застосування заходів публічно-владного примусу у випадках, передбачених законодавством. (див. рис. 1.2.)

Таблиця 1.2.

Ключові ознаки адміністративних правовідносин за Р. М. Трубою

Ознака адміністративних відносин за Р. М. Трубою	Юридична сутність ознаки
Публічно-правова природа	Відносини базуються на потребах держави у протидії загрозам
Асиметрія суб'єктного складу	Один з учасників завжди володіє владними повноваженнями
Галузевий статус учасників	Повноваження суб'єктів прямо закріплені в адміністративних нормах
Реалізація заходів примусу	Допускається застосування спеціальних інструментів впливу

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити погляди Н. І. Золотарьової, яка зауважує, що коло суб'єктів забезпечення національної безпеки України представляє собою багаторівневу систему, члени якої мають відповідно до законодавства різні повноваження, функції та засоби, проте об'єднані спільною метою.⁹ Вказана думка підкріплюється позицією

⁸ Труба Р. М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. Прикарпатський юридичний вісник. 2025. Вип. 3 (62). С. 59.

⁹ Золотарьова Н. І. Правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Вип. 5. С. 115.

К. В. Тарасенка, згідно з якою сучасна система забезпечення національної безпеки є комплексною категорією, що охоплює основні функції держави і послідовно реалізується через організацію діяльності уповноважених суб'єктів публічної влади.¹⁰ Оновлена доктрина публічного адміністрування, як зазначає В. В. Терещук, концептуально замінила доктрину державного управління, що вплинуло на зміст статусу суб'єктів, включивши до нього аспекти сервісної діяльності та демократичної підзвітності.¹¹

Завдання суб'єктів сектору безпеки і оборони, що утворюють функціональну основу їхнього статусу, розуміються вітчизняними науковцями як комплекс цілеспрямованих дій, спрямованих на нейтралізацію загроз національним інтересам. Р. М. Труба пропонує класифікацію завдань за групами, виокремлюючи формування нормативно-правової бази, розроблення державної політики, інституційне забезпечення безпеки, планування та реалізацію забезпечувальних заходів, а водночас і запобігання реальним та потенційним загрозам (див.1.3.).¹² Виконання зазначених завдань вимагає наявності чітко визначених функцій, серед яких Є. В. Кобко виділяє правотворчу, захисну, охоронну, оборонну, контрольну, координаційну та просвітницьку.

Таблиця 1.3.

Класифікація основних завдань забезпечення безпеки за Р. М. Трубою

Група завдань за Р. М. Трубою	Спрямованість діяльності суб'єктів
Нормативно-правова	Створення бази для функціонування правового режиму безпеки
Інституційна	Формування та удосконалення статусу відповідних органів
Адміністративно-управлінська	Здійснення заходів публічного адміністрування у сфері безпеки
Оперативно-реагуювальна	Реагування на реальні безпекові ризики та загрози

¹⁰ Тарасенко К. В. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2009. С. 121.

¹¹ Терещук В. В. Правовий статус суб'єктів публічної адміністрації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. С. 76.

¹² Труба Р. М. Основні завдання забезпечення національної безпеки. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 3. С. 126-129

Характерною ознакою суб'єктів сектору безпеки і оборони постає реалізація ними метафункції забезпечення безпеки. Вказана метафункція інтегрує зусилля різних органів у єдиний механізм, де діяльність кожного учасника безпосередньо або опосередковано спрямована на захист національних цінностей. К. Ю. Примаков вказує, що суб'єкти забезпечення національної безпеки охоплюють поняття органів правопорядку, чий статус характеризується наявністю специфічних засобів підтримання публічної безпеки.¹³ Водночас В. І. Мельник¹⁴ та С. І. Лекарь¹⁵ наголошують на важливості економічної складової безпеки, де суб'єктами виступають органи влади, підприємства та громадяни, чия діяльність сприяє гармонійному розвитку держави.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки виступає індикатором, що вказує на роль конкретного органу в межах суспільних відносин. Є. В. Кобко пропонує поділяти суб'єктів за специфікою правосуб'єктності на органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування) та органи спеціальної компетенції (Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України).¹⁶ Згаданий поділ дозволяє розмежувати повноваження щодо регулювання питань безпеки та повноваження щодо втілення конкретних управлінських рішень.

Особливе місце в системі суб'єктів посідає Національна поліція України. В. В. Безега обґрунтовує позицію, згідно з якою поліція виступає ключовим елементом сектору безпеки і оборони завдяки компетентності означеного органу у найважливіших аспектах функціонування держави. Статус поліції характеризується динамічністю, оскільки вказаний орган здійснює діяльність у мирний час і в особливий період, забезпечуючи публічну безпеку, охорону прав

---

¹³ Примаков К. Ю. Органи правопорядку як суб'єкти забезпечення національної безпеки. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. С. 45.

¹⁴ Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 20 С. 11

¹⁵ Лекарь С. І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 76.

¹⁶ Кобко Є. В., Кобко В. А., Саміло А. В. Публічно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. Наше право. 2021. Вип. 4. С. 36.

і свобод людини та протидію злочинності. Водночас В. В. Безега наголошує на необхідності внесення змін до законодавства для чіткого визначення завдань поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони в Законі України «Про національну безпеку України».¹⁷

Специфіка статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони виявляється у можливості обмеження окремих прав громадян в інтересах публічної безпеки. Р. М. Труба зазначає, що реалізація повноважень силами безпеки часто пов'язана з обмеженням базових прав людини, що повинно відповідати вимогам законності, необхідності та співмірності загрози.¹⁸ Означена характеристика статусу є закономірною, оскільки провідну роль в адміністративно-правовому забезпеченні національної безпеки відіграють органи, наділені правостановлюючими і правореалізуючими повноваженнями.

Юридичні характеристики статусу розвідувальних органів України мають власні особливості. Згідно із законодавством, розвідувальні органи можуть проводити спеціальні заходи стосовно осіб, місць або речей, що перебувають на території України, за рішенням суду. Статус співробітника розвідувального органу може використовуватися виключно для досягнення цілей, пов'язаних із виконанням покладених завдань, а самі співробітники перебувають під особливим захистом держави.¹⁹ Вказана норма підкреслює винятковий характер статусу суб'єктів, що діють у сфері розвідки, де конфіденційність інформації постає обов'язковою умовою функціонування.

Важливим аспектом адміністративно-правового статусу постає координація діяльності суб'єктів. Суб'єкти сектору безпеки та оборони повинні ефективно співпрацювати для досягнення загальних цілей. Система суб'єктів має являти собою упорядковану структуру, уповноважену на здійснення конкретних прав та обов'язків, діяльність якої може бути координована в

---

¹⁷ Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2026. С. 134

¹⁸ Труба Р. М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. Прикарпатський юридичний вісник. 2025. Вип. 3 (62). С. 59.

¹⁹ Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: https://zakononline.ua/documents/show/489257___776273

установленому порядку.²⁰ С. П. Пономарьов додає, що зв'язки в системі сектору характеризуються спеціальним напрямом, ієрархічністю та поєднанням єдиноначальності з колегіальністю.²¹

Форми та методи діяльності суб'єктів безпосередньо впливають із їхнього правового статусу. Є. В. Кобко тлумачить форми забезпечення національної безпеки як закріплені нормами законодавства зовнішні шляхи реалізації завдань і функцій уповноважених владних суб'єктів.²² Методи діяльності являють собою сукупність прийомів та способів впливу на поведінку осіб для захисту національних інтересів. Вказані інструменти реалізуються в межах адміністративно-правового механізму, що, за визначенням А. В. Боровика, об'єктивує конкретну діяльність із запобігання ризикам та реагування на загрози.²³

Забезпечення правової визначеності постає фундаментом функціонування сектору безпеки і оборони у правовій державі. Р. М. Труба наголошує, що правова визначеність є однією з фундаментальних умов панування права, без якої неможливо досягти належного рівня національної безпеки.²⁴ Означена характеристика статусу вимагає чіткого формулювання та удосконалення статусу суб'єктів, забезпечення належного користування вказаним статусом та створення інститутів, що гарантують безпеку. Н. І. Золотарьова, аналізуючи міжнародний досвід, пропонує вдосконалити українську систему шляхом законодавчого закріплення терміну «національна ідея», що дозволить суб'єктам діяти більш ефективно.²⁵

---

²⁰ Сокурєнко О.А. Суб'єкти сектору безпеки та оборони, які реалізують державну та національну безпеку. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2024. С. 476.

²¹ Пономарьов С. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки й оборони України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, Дніпропетровський держ. ун-т внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, 2018. С. 224.

²² Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Є. В. Кобко ; Харківський нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2023. С. 18.

²³ Боровик А. В. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики : монографія / А. В. Боровик, А. Г. Вархов, Н. З. Деревянко. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. С. 66.

²⁴ Труба Р.М. Поняття та структура завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 4. С.110.

²⁵ Золотарьова Н. International experience in ensuring national security. *Constitutional Law*. 2023. № 8. С. 58.

Сучасне розуміння адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони нерозривно пов'язане з демократичним цивільним контролем. І. Д. Гулеватий зауважує, що громадяни та їхні об'єднання унаслідок демократизації публічного адміністрування реалізують безпекові функції у скороченому обсязі, проте залишаються важливими учасниками системи.²⁶ Р. М. Труба додає, що суб'єкти громадського суспільства можуть набувати статусу учасників заходів із забезпечення національної безпеки, підкоряючись владним приписам відповідних органів.²⁷

Правовий статус суб'єктів охоплює систему юридичних гарантій та відповідальності. Є. В. Кобко у своєму дисертаційному дослідженні аналізував структуру статусу через призму компетенції, функцій та юридичних гарантій. Означені гарантії забезпечують захищеність співробітників сил безпеки та створюють умови для безперешкодного виконання ними обов'язків.²⁸ Водночас статус передбачає персональну відповідальність за ухвалені рішення, що стає запобіжником проти зловживання владою у сфері безпеки.

Специфіка адміністративно-правових відносин у секторі безпеки і оборони зумовлена їхнім управлінсько-розпорядчим та сервісним характером. Р. М. Труба стверджує, що діяльність суб'єктів поєднує функції управління (наказ, розпорядження) та публічно-сервісні функції, спрямовані на створення безпечної середовища. Означена характеристика статусу відповідає європейським стандартам Good Administration, де безпекові органи розглядаються як структури, що надають послуги із захисту суспільства.²⁹

Висновки щодо юридичної природи суб'єктів сектору безпеки і оборони дозволяють констатувати, що їхній адміністративно-правовий статус є комплексною категорією. Вказаний статус визначає не лише обсяг прав та

---

²⁶ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 969.

²⁷ Труба Р. М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 3 (62). С. 59.

²⁸ Кобко Є. В., Кобко В. А., Саміло А. В. Публічно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. *Наше право*. 2021. Вип. 4. С. 36.

²⁹ Труба Р. М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 3 (62). С. 60.

обов'язків, а й саму сутність ролі відповідного органу у захисті держави. І. Д. Гулеватий резюмує, що адміністративно-правовий статус постає моделлю становища суб'єктів, що регулюється нормами адміністративного права з урахуванням конституційних засад.³⁰ Подальший розвиток означеного статусу у 2025–2026 роках орієнтований на зміцнення взаємодії між суб'єктами та забезпечення стабільності національної безпекової системи в умовах глобальних викликів.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони має складну внутрішню будову, де вагоме місце посідає правовий режим діяльності. Володіння владними повноваженнями дозволяє державним органам впроваджувати особливі умови функціонування, як-от воєнний стан. Подібні заходи суттєво розширюють межі компетенції структур, надаючи важелі для оперативного реагування на критичні загрози. Обрана ознака статусу вважається винятковим інструментом, застосування якого можливе лише за наявності чітко визначених законодавчих підстав. Юридичне закріплення за певним органом права на запровадження спеціальних режимів визначає провідну роль інституції в системі антикризового управління. Здатність діяти в умовах надзвичайних ситуацій вимагає високої координації та відповідальності, адже розширення прав державних службовців завжди супроводжується необхідністю суворого дотримання законності.

Розгляд поняття суб'єктів сектору безпеки і оборони крізь призму їхніх статусних характеристик демонструє високу міру інституційної складності вказаної сфери. С. П. Пономарьов доводить, що відносини, пов'язані з державним регулюванням сектору, є предметом адміністративного права, оскільки вони мають управлінський, правоохоронний та публічно-сервісний характер.³¹

---

³⁰ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 968.

³¹ Пономарьов С. П. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2018. Вип. 5. С. 69.

Отже, суб'єкти сектору безпеки і оборони являють собою цілісну систему органів і інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки держави. До вказаної системи належать органи публічної влади з різним обсягом повноважень, окремі учасники громадянського суспільства, об'єднані спільною метою захисту людини, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони має адміністративно-правовий характер і визначається нормами чинного законодавства. Наявність спеціальних повноважень дозволяє означеним органам вступати у публічно-владні правовідносини та застосовувати заходи державного примусу, водночас вимагаючи дотримання законності та захисту прав людини.

1.2. Система суб'єктів сектору безпеки і оборони України критерії їх належності до сектору безпеки і оборони

Формування цілісної та ефективної системи суб'єктів сектору безпеки і оборони України набуло особливого значення після початку повномасштабного вторгнення, оскільки виникла гостра потреба у чіткій координації зусиль усіх державних та суспільних інституцій. Розглядаючи архітектуру вказаного сектору, необхідно спиратися на положення чинного законодавства, зокрема на Закон України «Про національну безпеку України», який визначає склад та основи організації діяльності відповідних органів. Сектор безпеки і оборони України сприймається як система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть

участь у забезпеченні національної безпеки України.³² Дослідниця О. Резнікова наголошує на тому, що вказана система має бути гнучкою та здатною до швидкої адаптації в умовах мінливого безпекового середовища. Побудова архітектури безпеки ґрунтується на принципах демократичного цивільного контролю, що дозволяє забезпечити прозорість використання ресурсів та підзвітність силових структур суспільству³³.

Загальна архітектура системи суб'єктів будується навколо чотирьох функціональних компонентів, кожен з яких має власну внутрішню структуру та специфічні завдання. По-перше, виокремлюються сили оборони, безпосереднім завданням яких є збройний захист територіальної цілісності. По-друге, існують сили безпеки, орієнтовані на боротьбу зі злочинністю, тероризмом та охорону правопорядку. Третім складником виступає оборонно-промисловий комплекс, що забезпечує технічне оснащення. Четвертим, проте не менш значущим елементом, є громадяни та їхні об'єднання, які добровільно долучаються до захисних заходів.³⁴ Взаємозв'язок між вказаними компонентами забезпечується через нормативно визначені механізми планування та управління. Р. М. Труба підкреслює, що сучасна система безпеки України відійшла від суто державної монополії, ставши відкритою для суспільної ініціативи, що значно підвищило рівень загальної стійкості нації.³⁵ Відкритість дозволяє ефективно розподіляти навантаження між державними структурами та інститутами громадянського

Надалі в Законі визначено, що окремо, тобто не будучи суб'єктами сектору безпеки і оборони, здійснюють у сферах національної безпеки і оборони: керівні та деякі контрольні повноваження – Президент України, координаційні повноваження – Рада національної безпеки і оборони України; окремі організаційні, контролюючі, погоджувальні, узгоджувальні та планувальні

---

³² Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

³³ Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. С. 77.

³⁴ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

³⁵ Труба Р. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки. Право та державне управління. 2025. № 2. С. 123.

повноваження – Кабінет Міністрів України; окремі контрольні повноваження – Верховна Рада України та від імені Верховної Ради України – Рахункова палата.³⁶

Важливо розуміти, що кожен із згаданих суб'єктів має унікальний правовий статус, проте їхня діяльність об'єднана спільною метою збереження суверенітету та територіальної цілісності держави. Логіка побудови системи передбачає тісну взаємодію між військовими та цивільними структурами, що відображено у Таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

**Склад сектору безпеки і оборони України за функціональним
призначенням**

Складова сектору	Основні суб'єкти	Ключові функції
Сили оборони	Збройні Сили України, Держспецтрансслужба, Держспецзв'язку, Нацгвардія, Держприкордонслужба	Відсіч збройної агресії, захист кордону, охорона стратегічних об'єктів
Сили безпеки	Національна поліція, СБУ, ДСНС, розвідувальні органи	Захист прав громадян, боротьба зі злочинністю, цивільний захист, контррозвідка
Оборонно-промисловий комплекс	Підприємства державної та приватної форм власності, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості	Розробка та виробництво зброї, модернізація техніки, забезпечення технологічної переваги
Громадянське суспільство	Волонтерські організації, благодійні фонди, окремі громадяни	Ресурсна підтримка війська, моніторинг діяльності силових структур, зміцнення національної стійкості

Розподіл повноважень, представлений у Таблиці 1.4., демонструє, що кожен суб'єкт діє у межах своєї компетенції, проте всі вони підпорядковані загальній меті. У період 2022–2026 років спостерігається посилення ролі

³⁶ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

Міністерства оборони України як органу, що здійснює не лише управління військами, а й формує державну політику у сфері закупівель та технологічного розвитку. Водночас Міністерство внутрішніх справ України координує роботу підрозділів, які виконують завдання у тилу і безпосередньо в зоні бойових дій. В. Тимошук зауважує, що певна діяльність МВС та Національної поліції, наприклад реєстрація транспорту, формально перебуває поза категорією національної безпеки, проте в умовах воєнного стану навіть адміністративні функції набувають безпекового забарвлення через необхідність контролю за ресурсами.³⁷ Можемо говорити про гнучкість меж сектору, які можуть розширюватися залежно від інтенсивності загроз.

Належність того чи іншого органу до сектору безпеки і оборони визначається за низкою критеріїв, серед яких чільне місце посідає функціональний аспект. Означений критерій передбачає, що суб'єкт повинен виконувати завдання, прямо спрямовані на захист суверенітету, життя громадян або стабільність державних інститутів. До сектору відносяться структури, які забезпечують правопорядок, правосуддя та тримання під вартою, оскільки ці функції є фундаментом внутрішньої безпеки. Крім функціонального, існують організаційний та правовий критерії. Організаційний критерій вказує на специфіку фінансування з державного бюджету за статтями національної оборони та безпеки, а правовий – на наявність у суб'єкта особливого статусу, що дозволяє застосовувати заходи примусу або використовувати зброю.³⁸

Система сил оборони у 2024–2026 роках зазнала значного кількісного та якісного зростання. Збройні Сили України як головний суб'єкт даної групи перебувають під безпосереднім керівництвом Головнокомандувача, що забезпечує оперативність бойового управління. Поряд із ними діє Державна спеціальна служба транспорту, чия роль у відновленні логістики та захисті

---

³⁷ Тимошук В. Віктор Тимошук про поширення ЗАП на діяльність МВС та Нацполіції України. *Центр політико-правових реформ*. 2024. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/viktor-tymoshuk-pro-poshyrennya-zap-na-diyalnist-mvs-ta-natspolitsiyi-ukrayiny/>

³⁸ Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : тези II Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23 листопада 2023 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. 1540 с.

транспортних артерій стала критичною в умовах масштабних руйнувань. О. Мотайло акцентує увагу на важливості інституціонального підходу, де оборонний потенціал розглядається як сукупність не лише зброї, а й ефективності управління державними інституціями.³⁹

Сили безпеки формують другий елемент системи, зосереджуючись на внутрішній стійкості держави. Служба безпеки України, діючи на основі принципів законності та конспірації, виконує контррозвідувальні завдання, що є життєво необхідними для нейтралізації ворожої агентури.⁴⁰ Національна гвардія України у системі суб'єктів займає унікальне місце, оскільки поєднує в собі функції охорони громадського порядку та безпосередньої участі у бойових діях у складі сил оборони. Подібна поліфункціональність характерна для багатьох учасників сектору в сучасних умовах. Державна прикордонна служба України виступає невід'ємним елементом обох складових сил, забезпечуючи недоторканність меж держави у мирний і у воєнний час.⁴¹ Окрему увагу в системі варто приділити розвідувальним органам, які виступають інтелектуальним ядром національної безпеки. Головне управління розвідки Міністерства оборони України та Служба зовнішньої розвідки України забезпечують вище керівництво держави перевіреною інформацією про наміри противника.

Важливим компонентом, що живить систему суб'єктів, є оборонно-промисловий комплекс (ОПК). Вказаний сектор включає державні підприємства і приватних виробників, що розробляють високотехнологічне озброєння. Критерієм належності підприємства до сектору безпеки і оборони у даному випадку є його участь у забезпеченні потреб сил оборони. У 2025 році ОПК України став майданчиком для інновацій, де швидкість впровадження нових розробок, таких як морські дрони чи системи радіоелектронної боротьби, диктує

---

³⁹ Мотайло О. В. Ризики та загрози національній безпеці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 118.

⁴⁰ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

⁴¹ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

умови на полі бою. Модернізація ОПК в умовах війни вимагає подолання внутрішніх бар'єрів, як бюрократія та застарілі підходи до управління.⁴²

Для систематизації критеріїв, за якими відбувається ідентифікація суб'єкта як частини загальної структури, слід розглянути Таблицю 1.5.

Таблиця 1.5.

Критерії належності суб'єктів до сектору безпеки і оборони України⁴³

Тип критерію	Сутність та ознаки
Нормативно-правовий	Пряме визначення у законах («Про національну безпеку», «Про оборону»)
Функціональний	Виконання завдань із захисту держави, правопорядку або критичної інфраструктури
Організаційний	Наявність воєнізованої структури, системи рангів та підпорядкування РНБО
Фінансово-ресурсний	Отримання бюджетних асигнувань на цілі оборони та безпеки

Застосування критеріїв, наведених у Таблиці 1.5., дозволяє зрозуміти, чому, наприклад, Державна служба України з надзвичайних ситуацій є суб'єктом сектору, а Міністерство культури – ні, хоча останнє також дбає про ідентичність. ДСНС виконує функцію захисту населення від наслідків збройних конфліктів, що відповідає функціональному та нормативному критеріям. У 2023–2026 роках особливого значення набув критерій захисту критичної інфраструктури, що включає енергопостачання, транспорт та зв'язок. Суб'єкти, які забезпечують роботу вказаних сфер, автоматично стають учасниками системи безпеки через життєву важливість своєї діяльності для виживання нації.⁴⁴

Інститути громадянського суспільства України (ІГС) заслуговують на окремий детальний розгляд як специфічні суб'єкти сектору. У попередні десятиліття їхня роль розглядалася переважно у контексті демократичного

⁴² Сироватко В. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2024. 238 с.

⁴³ Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 965

⁴⁴ Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : тези II Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23 листопада 2023 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. С. 730

контролю, проте події після 2022 року довели, що громадські об'єднання є безпосередніми виконавцями функцій безпеки. Р. М. Труба вказує, що ІГС – це це добровільні, самостійно організовані об'єднання громадян (груп громадян), незалежні від прямого державного управління та фінансування, які шляхом соціальної активності, захисту публічних інтересів, правозахисної діяльності й зміцнення громадських зв'язків сприяють виявленню, попередженню та усуненню безпекових ризиків і загроз, сприяючи належному функціонуванню адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки.⁴⁵

Діяльність інститутів громадянського суспільства у системі безпеки характеризується кількома аспектами. По-перше, вони здійснюють соціальну підтримку військовослужбовців та їхніх родин, що зміцнює моральний дух армії. По-друге, громадські організації активно працюють у сфері інформаційної протидії, розвінчуючи ворожі фейки та формуючи стійку національну ідентичність. По-третє, ІГС виступають майданчиками для підготовки цивільного населення до самооборони та надання першої допомоги. Подібна активність робить суспільство не просто об'єктом захисту, а активним суб'єктом, здатним до самоорганізації у критичних умовах.⁴⁶

Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки є частиною загальної структури сектору. А. Крупнова класифікує вказаних суб'єктів на дві групи: державні та недержавні. До першої групи належать Президент України, законодавчі та виконавчі органи, які формують стратегію кіберзахисту. До другої групи відносяться комерційні ІТ-компанії, науково-аналітичні центри та окремі фахівці-експерти.⁴⁷ Взаємодія між ними забезпечує стійкість цифрового простору України до постійних атак противника.

У системі суб'єктів сектору безпеки і оборони особливе місце займає Рада національної безпеки і оборони України (РНБО). Означений орган не є

---

⁴⁵ Труба Р. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки. *Право та державне управління*. 2025. № 2. С. 122

⁴⁶ Там само. С. 122

⁴⁷ Крупнова А. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2024. Вип. 83(2). С. 279.

безпосереднім виконавцем воєнних операцій, проте він виступає головним координаційним центром. Апарат РНБО забезпечує аналітичну підтримку рішень Президента та узгоджує дії всіх міністерств і відомств.⁴⁸ Останніми роками роль РНБО зросла через необхідність оперативного реагування на енергетичні та продовольчі кризи, що виникали внаслідок бойових дій. Системність планування, про яку йдеться у законодавстві, реалізується через стратегічні документи, розроблені інституцією.

Важливим аспектом функціонування системи є її ресурсне забезпечення, яке напряду залежить від стану національної економіки. В. Ю. Богданович звертає увагу на внутрішні обмеження – корупція та деградація виробничих фондів, що перешкоджають ефективній модернізації сектору.⁴⁹ Суб'єкти системи безпеки повинні активно протидіяти тінізації економіки, оскільки фінансовий ресурс є паливом для оборонної машини. Економічна безпека є невід'ємною частиною загальної архітектури, що підтверджує взаємозалежність усіх складових.

Отже, системою суб'єктів сектору безпеки є сукупність: 1) органів державної влади, що реалізують стратегічно-управлінську діяльність щодо сфер національної безпеки і оборони України; 2) виконавців практичних завдань, визначених у стратегічно-управлінських рішеннях, що безпосередньо стосуються забезпечення розвитку безпекових та оборонних спроможностей України, охорони та захисту національних інтересів України; 3) органи, установи, організації та індивідуальні суб'єкти, що залучаються до виконання завдань забезпечення національної безпеки України.

---

⁴⁸ Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : тези II Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23 листопада 2023 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. С. 804

⁴⁹ Богданович В. Ю., Свіда І.Ю., Скулиш Є. Д. Теоретикометодологічні основи забезпечення національної безпеки України: 250 монографія. Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення. За заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. Т. 4. С. 135.

Висновки до розділу 1

Адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України становить особливу правову конструкцію. Вона охоплює нормативно впорядкований комплекс структурних складників, що визначають спеціальне правове становище різних за типом органів, які мають спільну мету та коло загальних завдань. Розуміння природи безпеки потребує відмови від ідеалізованих поглядів, за якими вона сприймається лише як стан спокою без ризиків. Натомість національна безпека являє собою особливий стан функціонування держави, життєдіяльності людини й суспільства, що забезпечується цілеспрямованою діяльністю уповноважених суб'єктів.

Система сектору безпеки і оборони діє як сукупність органів державної влади, Збройних Сил України, правоохоронних та розвідувальних органів, сил цивільного захисту та оборонно-промислового комплексу. Діяльність інституцій за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів від загроз. Сучасна архітектура безпеки відійшла від державної монополії, адже до складу сектору входять громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Інститути громадянського суспільства – це добровільні об'єднання, які шляхом соціальної активності та правозахисної діяльності сприяють усуненню безпекових ризиків.

Належність органу до сектору визначається за кількома критеріями. Нормативно-правовий критерій передбачає пряме визначення у законах, а функціональний стосується виконання завдань із захисту держави чи правопорядку. Організаційний критерій вказує на наявність воєнізованої структури та підпорядкування РНБО, тоді як фінансово-ресурсний пов'язаний з отриманням бюджетних асигнувань на цілі оборони. Адміністративні відносини у сфері безпеки мають асиметричний характер, оскільки державний орган володіє правом видавати обов'язкові розпорядження. Процес передбачає реальну можливість застосування заходів публічно-владного примусу у випадках, передбачених законодавством.

РОЗДІЛ 2

ГОЛОВНІ СУБ'ЄКТИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ, ЇХНЯ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

2.1. Президент України як суб'єкт сектору безпеки і оборони

Державне управління у сфері національної безпеки, важливою складовою якої виступає державна безпека, належить до кола ключових повноважень Президента України. Зміст державної безпеки пов'язаний із захистом державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Конституція України закріплює за Президентом України статус гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності України⁵⁰, а Закон України «Про національну безпеку України» прямо встановлює, що Президент України забезпечує державну незалежність та національну безпеку.⁵¹ Державна безпека закономірно входить до змісту президентської компетенції, оскільки становить одну з основних складових національної безпеки.

Особливість правового становища Президента України полягає у тому, що, не будучи главою виконавчої влади, він зберігає визначальний вплив на функціонування головних безпекових інституцій держави. З метою реалізації президентської функції у сфері безпеки і оборони сформовано систему органів, підпорядкованих і підконтрольних главі держави, до якої належать Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Усі перелічені органи

---

⁵⁰ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵¹ Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

входять до сектору безпеки і оборони, який Закон України «Про національну безпеку України» визначає як систему органів державної влади, військових формувань, правоохоронних, розвідувальних та інших інституцій, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів України від загроз і перебуває під демократичним цивільним контролем.⁵² Конституція України, своєю чергою, покладає на Президента України керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави.⁵³ Отже, йдеться про реальний центр стратегічного керівництва, через який поєднуються політичне спрямування, інституційна організація та практичне функціонування сектору безпеки і оборони.

Не менш важливим елементом виступає контрольний напрям діяльності Президента України. Закон України «Про національну безпеку України» встановлює, що Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони безпосередньо, а ще через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані у разі потреби консультативні, дорадчі й інші допоміжні органи і служби.⁵⁴ Президентська компетенція у сфері безпеки і оборони не зводиться до символічної функції гаранта, а охоплює керівний і контрольний виміри.

Окремої уваги потребує Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022.⁵⁵ У згаданому акті суб'єкти забезпечення державної безпеки окреслено ширше, ніж у профільному законі, адже до них віднесено державний орган спеціального призначення із правоохоронними функціями, правоохоронні та розвідувальні органи, інші державні органи й осіб, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки відповідно до законодавства України. Через Стратегію повноваження Президента України у сфері державної безпеки набувають більш прикладного

---

⁵² Там само.

⁵³ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵⁴ Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

⁵⁵ Стратегія забезпечення державної безпеки. Затверджено Указом Президента України № 56/2022 від 16 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

виміру, оскільки реалізуються через вплив на систему органів, відповідальних за виявлення, попередження та нейтралізацію загроз невоєнного характеру.

Суттєве значення для розкриття ролі Президента України у секторі безпеки і оборони має аналіз його зв'язку з органами, діяльність яких спрямована на забезпечення державної безпеки та розвідувальної підтримки державної політики. Насамперед ідеться про Службу безпеки України, яка відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» визначається як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями.⁵⁶ У Стратегії забезпечення державної безпеки прямо закріплено, що Служба безпеки України забезпечує державну безпеку України.⁵⁷ СБУ займає особливе місце у системі безпекових інституцій, оскільки поєднує правоохоронний, контррозвідувальний і безпековий напрями діяльності.

Окремої уваги потребує Закон України «Про розвідку», прийнятий у 2020 році, який включив Службу безпеки України до суб'єктів розвідувального співтовариства.⁵⁸ Разом із СБУ до складу розвідувального співтовариства входять координаційний орган з питань розвідки, розвідувальні органи та визначені Радою національної безпеки і оборони України інші складові сектору безпеки і оборони, що залучаються до виконання розвідувальних завдань і посилення розвідувальних спроможностей держави. Наведена законодавча конструкція демонструє розширення сучасного розуміння безпекової діяльності. Розвідка вже не сприймається як ізольована функція окремих спеціальних служб, а розглядається як результат узгодженої взаємодії низки органів, об'єднаних спільною метою. Роль Президента України набуває міжвідомчого змісту, оскільки потребує координації не одного органу, а всієї системи суб'єктів, залучених до добування, обробки та використання розвідувальної інформації.

---

⁵⁶Про Службу безпеки України. Закон України № 2229-ХІІ від 25 березня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

⁵⁷ Стратегія забезпечення державної безпеки. Затверджено Указом Президента України № 56/2022 від 16 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

⁵⁸ Про розвідку. Закон України № 912-ІХ від 17 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

Варто враховувати, що Закон України «Про розвідку» фіксує Президента України як одного зі споживачів розвідувальної інформації.⁵⁹ Проте роль глави держави не вичерпується отриманням аналітичних матеріалів і розвідувальних відомостей. Зміст президентських повноважень є значно ширшим, оскільки охоплює організацію та спрямування роботи суб'єктів розвідувального співтовариства. Загальна координація їхньої діяльності здійснюється Радою національної безпеки і оборони України, а отже, через інституційний механізм, який очолює Президент України. Крім того, глава держави може утворювати координаційний орган з питань розвідки, затверджує положення про нього та визначає його персональний склад. Завдяки наведеним повноваженням Президент України виступає не пасивним адресатом розвідувального продукту, а політичним центром, через який забезпечується взаємодія, узгодження та розвиток розвідувальних спроможностей держави.

Ще виразніше керівна роль Президента України простежується у його повноваженнях стосовно розвідувальних органів. Закон України «Про розвідку» встановлює, що загальне керівництво розвідувальними органами здійснює Президент України.⁶⁰ Глава держави призначає на посади та звільняє з посад керівників розвідувальних органів, а у випадках функціонування розвідувального органу в підпорядкуванні центрального органу виконавчої влади ухвалює кадрові рішення за поданням відповідного керівника. Крім того, Президент України погоджує низку кадрових призначень у розвідувальних органах і погоджує направлення представників розвідувальних органів до міжнародних організацій та іноземних установ, повноваження яких пов'язані з розвідувальною, контррозвідувальною і правоохоронною діяльністю. Можемо розглядати Президента України як суб'єкта, який забезпечує політичну єдність розвідувальної політики, кадрову стабільність спеціальних органів і належний рівень координації між безпековими та оборонними інституціями.

---

⁵⁹ Про розвідку. Закон України № 912-IX від 17 вересня 2020 року (зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

⁶⁰ Там само.

Значний обсяг повноважень Президента України у розвідувальній сфері свідчить про глибокий рівень його впливу на функціонування спеціальних органів сектору безпеки і оборони. Закон України «Про розвідку» наділяє главу держави правом затверджувати Положення про розвідувальний орган, визначати організаційну структуру розвідувального органу, граничну чисельність розвідувальних органів, що функціонують у підпорядкуванні центральних органів виконавчої влади, перелік посад кадрового складу, порядок заміщення окремих посад державними службовцями, а ще порядок відрядження співробітників кадрового складу до інших державних органів, установ і організацій із залишенням на службі у розвідувальних органах.⁶¹

Важливо й те, що через акти Президента України визначаються функції Служби зовнішньої розвідки України та розвідувального органу Міністерства оборони України у сфері військово-технічного співробітництва, порядок їх взаємодії під час здійснення розвідувальної діяльності у відповідному напрямі, а ще межі повноважень і порядок діяльності розвідувального органу Міністерства оборони України як головного органу управління в системі воєнної розвідки.⁶² Отже, глава держави впливає не просто на окремі кадрові рішення, а на розподіл функцій між ключовими елементами розвідувального механізму.

Окремий напрям президентського впливу пов'язаний із визначенням пріоритетів розвідувальної роботи. Закон України «Про розвідку» передбачає, що Президент України визначає пріоритетні завдання розвідувальним органам на поточний рік з урахуванням сфер їх діяльності, характеру зовнішніх загроз національній безпеці та пропозицій координаційного органу з питань розвідки.⁶³ Глава держави встановлює порядок подання щорічного звіту про діяльність розвідувального органу, визначає вимоги до віднесення інформації до розвідувальної таємниці, організації та забезпечення режиму поводження з нею,

---

⁶¹ Там само.

⁶² Там само.

⁶³ Там. само

а ще порядок надання розвідувальної інформації споживачам для формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони.

Не менш показовими є повноваження Президента України щодо організації взаємодії всередині розвідувального співтовариства та за його межами. Глава держави визначає порядок залучення суб'єктів розвідувального співтовариства до виконання розвідувальних завдань, порядок їх звітування, а ще порядок встановлення і підтримання контактів, обміну інформацією та проведення спільних заходів з компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, повноваження яких пов'язані з розвідувальною, контррозвідувальною та правоохоронною діяльністю.

Контрольний вимір президентської компетенції у розвідувальній сфері розкривається через механізм звітності та оцінювання результатів діяльності розвідувальних органів. Керівник розвідувального органу доповідає Президентові України про виконання покладених завдань і у встановленому порядку подає щорічний звіт координаційному органу з питань розвідки. На основі звіту готується оцінка виконання пріоритетних завдань, результати якої доповідаються Президентові України, а інформація про напрями та основні результати діяльності розвідувальних органів оприлюднюється у форматі Білої книги.⁶⁴

Повноваження, закріплені у Законі України «Про розвідку», отримують подальшу конкретизацію у спеціальному законодавстві. Відповідно до Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України» Президент України здійснює загальне керівництво Службою зовнішньої розвідки України, визначає її організаційну структуру, призначає на посаду і звільняє з посади Голову Служби, визначає кількість його заступників, призначає їх та звільняє з посад.⁶⁵

Відчутний вплив Президента України простежується й щодо Державної прикордонної служби України. Закон України «Про Державну прикордонну

---

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Про Службу зовнішньої розвідки України. Закон України № 3160-IV від 1 грудня 2005 року (зі змінами).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>

службу України» передбачає, що глава держави за поданням Прем'єр-міністра України призначає на посаду Голову Державної прикордонної служби України та припиняє його повноваження, а за поданням Голови ДПСУ призначає заступників.⁶⁶ Президент України призначає на посаду Керівника розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, визначає організаційну структуру і граничну чисельність згаданого розвідувального органу, причому його структура і чисельність не входять до структури та чисельності самої ДПСУ. Окрім кадрового й організаційного впливу, Президент України здійснює контроль за діяльністю Державної прикордонної служби України.

Те саме простежуємо і щодо Управління державної охорони України. Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» визначає УДО як державний правоохоронний орган спеціального призначення, підпорядкований Президентові України.⁶⁷ Глава держави подає Верховній Раді України на затвердження загальну структуру і чисельність Управління державної охорони України, призначає на посаду та звільняє з посади Начальника УДО, а за його поданням призначає і звільняє заступників, визначає перелік органів державної влади, підприємств, установ і організацій, стосовно яких здійснюється державна охорона, затверджує зразок службового посвідчення військовослужбовців УДО. Президент України здійснює контроль за діяльністю Управління, встановлює порядок подання інформації з основних питань його діяльності, а ще визначає порядок контролю за фінансовою та адміністративно-господарською діяльністю УДО.

Особливе місце у президентській компетенції займає Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Закон України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» встановлює, що згадана Служба спрямовує свою діяльність на забезпечення

---

⁶⁶ Про Державну прикордонну службу України Закон України № 661-IV від 3 квітня 2003 року(зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

⁶⁷ Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб. Закон України № 160/98-ВР від 4 березня 1998 року (зі змінами). URL:[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98- %D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text)

національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та входить до сектору безпеки і оборони України.⁶⁸ Водночас правове положення ДССЗЗІ України має подвійний характер, оскільки вона підконтрольна Верховній Раді України, але з питань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки та оборони України, підпорядковується і підконтрольна Президентові України.

Президент України затверджує Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, визначає перелік посад, які можуть бути заміщені військовослужбовцями у державних органах, установах і організаціях, до яких вони відряджаються із залишенням на службі у ДССЗЗІ України. Крім того, глава держави може доручати Службі розроблення проєктів законів та інших нормативно-правових актів і надавати інші доручення.⁶⁹ У підсумку можна стверджувати, що повноваження Президента України щодо спеціальних органів сектору безпеки і оборони охоплюють стратегічне керівництво, визначення пріоритетів, кадрову політику, затвердження організаційних засад діяльності, контроль за результатами роботи й координацію взаємодії між різними складовими безпекового механізму.

Вагоме місце у системі президентських повноважень у сфері безпеки і оборони посідає керівний вплив на Службу безпеки України. За Законом України «Про Службу безпеки України» СБУ є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, на який покладено забезпечення державної безпеки України.⁷⁰ Через діяльність СБУ Президент України реалізує значну частину своїх повноважень, пов'язаних із протидією внутрішнім і зовнішнім загрозам, охороною конституційного ладу, інформаційною безпекою та захистом національної державності. Унаслідок цього СБУ виступає одним із ключових інструментів президентського впливу на безпекову сферу.

---

⁶⁸ Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Закон України № 3475-IV від 23 лютого 2006 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Про Службу безпеки України. Закон України № 2229-ХІІ від 25 березня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

Значний обсяг кадрових повноважень Президента України простежується і в інших нормах закону. Глава держави призначає на посади заступників Голови СБУ за поданням керівника служби та звільняє їх з посад, затверджує Положення про колегію Служби безпеки України, формує персональний склад колегії у частині осіб, які не входять до неї за посадою. Президент України призначає на посади та звільняє з посад начальників основних підрозділів Центрального управління СБУ, зокрема контррозвідки, військової контррозвідки, підрозділів інформаційної безпеки, захисту національної державності, оперативно-технічного, слідчого та інших структур, а ще начальників регіональних органів.

Окремо варто підкреслити повноваження Президента України щодо визначення інших підрозділів Центрального управління СБУ, встановлення кількісного складу співробітників служби в межах бюджетних призначень та надання доручень, безпосередньо пов'язаних із забезпеченням внутрішньої і зовнішньої безпеки держави⁷¹. Наведені приписи дають підстави стверджувати, що вплив глави держави поширюється на структуру, чисельність і функціональне спрямування діяльності СБУ.

Не менш важливим є контрольний напрям президентської компетенції. Відповідно до статті 32 Закону України «Про Службу безпеки України» контроль за діяльністю СБУ здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами, а окремі посадові особи для здійснення контрольних функцій спеціально призначаються главою держави.⁷² Президент України визначає порядок інформування глави держави, членів Ради національної безпеки і оборони України та уповноважених посадових осіб з основних питань діяльності СБУ й про випадки порушення законодавства, а ще встановлює порядок контролю за адміністративно-господарською і фінансовою діяльністю служби.

---

⁷¹Про Службу безпеки України. Закон України № 2229-ХІІ від 25 березня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

⁷² Там само.

Широкі повноваження Президента України простежуються і у сфері охорони державної таємниці. Закон України «Про державну таємницю» покладає на главу держави право видавати укази і розпорядження з питань охорони державної таємниці та встановлювати порядок технічного і криптографічного захисту секретної інформації.⁷³ За поданням Служби безпеки України Президент України покладає виконання функцій державного експерта з питань таємниць на посадових осіб в інших державних органах, Національній академії наук України, на підприємствах, в установах і організаціях. До президентської компетенції належить і можливість встановлювати триваліші строки дії рішень про віднесення інформації до державної таємниці. У виняткових випадках на підставі письмового розпорядження глави держави доступ до державної таємниці може надаватися іноземцям та особам без громадянства, а за письмовим мотивованим розпорядженням Президента України секретна інформація або матеріальні носії такої інформації можуть передаватися іноземній державі чи міжнародній організації до моменту розсекречування.

Отже, Президент України займає провідне місце у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони, оскільки його конституційний статус гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності поєднується з широкими повноваженнями у сфері національної безпеки, державної безпеки, розвідувальної діяльності, охорони державної таємниці та контролю за функціонуванням спеціальних органів. Роль глави держави не обмежується загальнополітичним впливом, адже Президент України визначає стратегічні орієнтири безпекової політики, здійснює кадровий і організаційний вплив на Службу безпеки України, розвідувальні органи, Державну прикордонну службу України, Управління державної охорони України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, а ще реалізує контрольні

---

⁷³Про державну таємницю. Закон України № 3855- XII від 21 січня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

повноваження через Раду національної безпеки і оборони України та інші допоміжні механізми.

2.2. Рада національної безпеки і оборони України як суб'єкт сектору безпеки і оборони

У сфері безпеки і оборони серед органів, які діють при Президентові України, особливе місце посідає Рада національної безпеки і оборони України (РНБО). На відміну від інших допоміжних структур, її правовий статус закріплено безпосередньо у статті 107 Конституції України⁷⁴, а тому РНБО України має значно вагоміше місце у державному механізмі. Конституційне закріплення засвідчує принципове значення Ради для функціонування системи національної безпеки і забезпечує стабільність її інституційного призначення. РНБО України покликана здійснювати випереджальне виявлення та оцінку загроз національній безпеці України, узгоджувати проекти президентських рішень, готувати пропозиції щодо вдосконалення безпекової системи та координувати діяльність уповноважених органів держави у сфері безпеки і оборони. Через колегіальний формат роботи Рада поєднує політичний, аналітичний і міжвідомчий виміри державної безпекової політики. У юридичній літературі РНБО України характеризують як спеціалізований, міжвідомчий, колегіальний, постійно діючий консультативно-дорадчий орган у сфері національної безпеки.⁷⁵

Відповідно до статті 107 Конституції України Рада національної безпеки і оборони України виступає координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. На конституційному рівні закріплено її правовий статус, основні напрями діяльності та порядок формування, а подібне нормативне закріплення свідчить про особливе місце

---

⁷⁴ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

⁷⁵ Основи стратегії національної безпеки та оборони держави : підручник / О. П. Дузь-Крятченко, Ю. В. Пунда, В. П. Грищенко та ін. ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. 4-е вид., перероб. і доп. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2022. 444 с.

РНБО України у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони. На Раду покладено координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, а у роботі вона керується Конституцією України, законами України, міжнародними договорами України та актами Президента України.⁷⁶ Отже, РНБО України виконує не вузько дорадчу, а комплексну координаційно-контрольну функцію, спрямовану на узгодження діяльності різних елементів безпекового механізму. Головою Ради є Президент України, а у разі дострокового припинення його повноважень виконання обов'язків голови на період до обрання нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. Важливу організаційну роль у роботі РНБО України виконує Секретар, якого Президент України призначає на посаду і звільняє з посади та якому підпорядковується поточне забезпечення діяльності Ради.⁷⁷

Компетенція РНБО України має широкий міжвідомчий характер. Рада готує пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки і оборони, подає їх Президентові України для подальшої реалізації, залучає до опрацювання безпекових питань представників державних органів, наукових установ, дослідницьких центрів і закладів вищої освіти, а за потреби бере участь у підготовці законодавчих ініціатив. Важливим напрямом її діяльності виступає контроль за роботою органів державної влади, у тому числі на місцевому рівні, що посилює її значення як суб'єкта сектору безпеки і оборони. В умовах воєнного або надзвичайного стану роль РНБО України ще більше зростає, оскільки через її механізми забезпечується швидке узгодження рішень, концентрація управлінських ресурсів і вироблення заходів, спрямованих на захист населення, держави та національних інтересів. Зв'язок Ради з Президентом України проявляється у загальному спрямуванні її діяльності, затвердженні планів роботи, організації засідань, контролі за виконанням

---

⁷⁶Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁷⁷ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

ухвалених рішень і визначенні організаційних засад функціонування апарату РНБО України.⁷⁸

Норма статті 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року дає змогу чітко окреслити функціональне призначення РНБО України у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони. До її функцій належить внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони, координація та контроль діяльності органів виконавчої влади у мирний час, а ще координація та контроль в умовах воєнного або надзвичайного стану і під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.⁷⁹ Отже, РНБО України виконує не допоміжну, а системоутворювальну роль, оскільки через її механізми забезпечується узгодження дій органів виконавчої влади в усіх базових режимах функціонування держави.

Особливе значення РНБО України виявляється у поєднанні президентського керівництва із діяльністю виконавчої влади у безпековому напрямі. Через Раду Президент України отримує можливість не просто брати участь у виробленні загального політичного курсу, а впливати на практичну діяльність урядових структур у сфері національної безпеки і оборони. Стаття 107 Конституції України закріплює, що РНБО України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у відповідній сфері.⁸⁰ У результаті Рада національної безпеки і оборони України виступає інституційним механізмом, через який забезпечується реалізація повноважень глави держави у сфері безпеки і оборони через систему виконавчих органів. Важливо й інше. Рішення РНБО України, введені в дію указами Президента України, відповідно до частини четвертої статті 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади.⁸¹ Подібна

---

⁷⁸ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

⁷⁹ Там само.

⁸⁰ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁸¹ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

юридична конструкція свідчить, що Рада має не суто дорадче значення, а виступає реальним інструментом владного впливу на функціонування урядового механізму у сфері безпеки і оборони.

Не менш важливою ознакою правового статусу РНБО України є порядок формування її персонального складу. Президент України формує склад Ради, а до нього за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Включення до складу РНБО України керівників ключових органів виконавчої влади надає Раді міжвідомчого характеру й перетворює її на майданчик, на якому поєднуються політичний, урядовий, безпековий і зовнішньополітичний виміри державного управління. З одного боку, члени уряду не перебувають у прямому службовому підпорядкуванні Президентові України поза межами конституційно визначених процедур. З іншого боку, їх участь у роботі РНБО України засвідчує постійний і безпосередній вплив глави держави на вироблення та узгодження рішень у сфері безпеки і оборони, що відображає дуалістичні риси організації виконавчої влади в Україні.⁸² РНБО України доцільно розглядати як один із ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони, через який забезпечується інституційна єдність державної безпекової політики.

Попри дорадчий характер, Рада національної безпеки і оборони України виконує стратегічно вагомі функції у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» передбачає, що РНБО України опрацьовує і розглядає на своїх засіданнях питання, пов'язані з національною безпекою і обороною, а за підсумками розгляду подає Президентові України пропозиції для ухвалення остаточних рішень.⁸³ Отже, значення Ради полягає не у формальному дорадництві, а у підготовці змістовної основи для президентських рішень, які визначають

---

⁸² Авер'янов В. Дуалізм виконавчої влади у світлі конституційного вдосконалення форми державного правління в Україні. Вісник Конституційного Суду України. 2010. № . С. 110.

⁸³ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

подальший напрям державної політики у безпековій сфері. Через РНБО України відбувається попереднє узгодження позицій, оцінка ризиків і вироблення спільного підходу до найбільш чутливих питань державного розвитку.

Важливий напрям діяльності Ради національної безпеки і оборони України пов'язаний із реагуванням на кризові ситуації та координацією виконання ухвалених рішень. РНБО України приймає рішення щодо невідкладних заходів у разі виникнення загроз національній безпеці, координує виконання власних рішень, введених у дію указами Президента України, здійснює поточний контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони та подає главі держави відповідні висновки і пропозиції. Окремо на неї покладено координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сферах протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю.⁸⁴

Інтегративна природа Ради національної безпеки і оборони України проявляється у здатності об'єднувати зусилля різних центрів державної влади навколо спільних цілей у сфері національної безпеки і оборони. Через представництво в її складі вищі політичні органи держави отримують можливість узгоджувати позиції щодо ключових питань захисту національних інтересів і обороноздатності України. РНБО України забезпечує єдність державної влади у безпековому сегменті та виступає механізмом, через який Президент України спрямовує урядову діяльність у відповідній сфері. Йдеться не про підміну Кабінету Міністрів України або інших органів виконавчої влади, а про інституційне узгодження їхньої роботи на основі спільних безпекових пріоритетів.

Не менш важливою є роль РНБО України у нормотворчому процесі у сфері національної безпеки і оборони. Рада ухвалює рішення щодо проєктів державних програм, доктрин, законів України, указів Президента України, директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, міжнародних

---

⁸⁴ Тарасенко К. Компетенція, форми і методи діяльності та відповідальність Ради національної безпеки і оборони України. Форум права № 2012. С. 679

договорів, інших нормативних актів і документів з питань національної безпеки і оборони, а ще щодо проєкту Закону України про Державний бюджет України та пропозицій до Бюджетної декларації у частині видатків на безпеку і оборону. До її компетенції належать питання оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, а ще ініціювання розроблення нормативних актів і документів з безпекових питань.⁸⁵

Відповідно до кола функцій і завдань повноваження РНБО України доцільно розглядати за окремими змістовими групами. Одну з них становлять повноваження, пов'язані з визначенням стратегічних національних інтересів України, формуванням концептуальних підходів і основних напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах. Рада ухвалює рішення щодо вдосконалення системи забезпечення національної безпеки й організації оборони України, щодо утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у відповідному напрямі, а ще щодо комплексу заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного та інформаційного характеру відповідно до масштабу потенційних і реальних загроз національним інтересам України.⁸⁶

Рада національної безпеки і оборони України не обмежується координаційною роллю у вузькому розумінні, оскільки на неї покладено завдання організувати виконання власних рішень, уведених у дію указами Президента України, здійснювати поточний контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони України та подавати главі держави відповідні висновки і пропозиції. Поряд із контрольним напрямом діяльності важливе місце посідають стратегічне планування і прогнозування, що

---

⁸⁵ Лемак В. Президент і Уряд у нетиповій моделі змішаної республіки в Україні: теоретичні і порівняльно-правові аспекти. Вісник Центральної виборчої комісії. 2007. № 2 (8). С. 37

⁸⁶ Там само. С. 37

охоплюють ключові питання національної безпеки і оборони України⁸⁷. Завдяки поєднанню координації, контролю, аналітичної роботи й підготовки пропозицій РНБО України виступає одним із головних центрів вироблення державних рішень у безпековій сфері.

Формула статті 107 Конституції України, відповідно до якої Рада національної безпеки і оборони України функціонує при Президентові України, дає підстави розглядати її як орган, діяльність якого політично спрямовується главою держави.⁸⁸ У такому контексті постає питання про характер відповідальності членів Ради, насамперед Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра внутрішніх справ України та Міністра закордонних справ України, перед Президентом України під час виконання рішень у сфері національної безпеки і оборони. Проблема набуває особливого значення з огляду на конституційну модель взаємодії між главою держави та Кабінетом Міністрів України, у межах якої РНБО України фактично стає інституційним механізмом поєднання президентських функцій із діяльністю виконавчої влади.

Через Раду національної безпеки і оборони України Президент України одержує можливість цілеспрямовано впливати на роботу урядових структур у сфері безпеки і оборони, а тому конституційне положення про координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади набуває не декларативного, а прикладного змісту. Водночас функції РНБО України не вичерпуються координацією і контролем. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» дає підстави розглядати Раду як суб'єкта, що бере участь у виробленні важливих політичних рішень через подання Президентові України пропозицій щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони. У частині першій статті 4 закону закріплено повноваження РНБО України щодо виявлення й оцінки загроз національній

---

⁸⁷ Тарасенко К. Компетенція, форми і методи діяльності та відповідальність Ради національної безпеки і оборони України. Форум права № 2012. С. 679-692. С. 690

⁸⁸ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

безпеці України та підготовки у колегіальному порядку проєктів президентських рішень, спрямованих на запобігання згаданим загрозам або на їх припинення.⁸⁹

Іншу змістову групу повноважень Ради національної безпеки і оборони України становлять організаційно-правові повноваження у сфері національної безпеки і оборони. Йдеться про участь у вдосконаленні системи національної безпеки та організації оборони України, підготовці рішень щодо утворення, реорганізації або ліквідації органів виконавчої влади у відповідному сегменті, а ще про вироблення комплексу заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технічного, екологічного та інформаційного характеру відповідно до масштабу потенційних і реальних загроз національним інтересам України. РНБО України виступає не органом вузького погодження, а інституцією, через яку формується цілісне бачення державної реакції на безпекові виклики.

Важливе місце у компетенції Ради посідають контрольні повноваження. Для забезпечення належного виконання ухвалених рішень РНБО України залучає контрольні-перевірні та наглядові органи виконавчої влади, орієнтуючи їх на перевірку строків і якості реалізації безпекових рішень. Завдяки подібному механізму Рада поєднує стратегічне планування з практичним супроводом державної політики у сфері безпеки і оборони. Отже, її діяльність охоплює не одну стадію підготовки рішень, а весь цикл управлінського впливу від виявлення загрози до контролю за виконанням визначених заходів.

Попри вагоме місце у державному механізмі, Рада національної безпеки і оборони України не наділена правом самостійно видавати нормативні акти загальнообов'язкового характеру. Її компетенція, закріплена у статті 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», спрямована на забезпечення виконання Президентом України його функцій і повноважень у сфері національної безпеки і оборони.⁹⁰ Унаслідок цього правовий статус РНБО

---

⁸⁹ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

⁹⁰ Там само.

України має особливу природу. З одного боку, Рада не зливається з класичною системою органів виконавчої влади і не підміняє їхню діяльність. З іншого боку, її рішення, введені в дію указами Президента України, набувають обов'язкового характеру для органів виконавчої влади.

Серед усіх суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки України, функції РНБО України у сфері управління безпекою мають один із найбільш деталізованих нормативних описів. Конституція України фактично визначила за Радою роль координатора у відповідному напрямі, а в практичному вимірі вона перетворилася на головну ланку узгодження рішень між різними елементами державного механізму. Координація не зводиться до простого накопичення інформації для Президента України, а охоплює й організацію взаємодії між структурами, залученими до вирішення поточних і стратегічних безпекових питань. На виключне місце РНБО України в апараті Президента України вказує й інша обставина. Вона має самостійний конституційно-правовий статус і посідає особливе місце серед консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, які глава держави утворює на підставі пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України.

Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України доцільно розуміти як цілісну систему доктринальних, нормативних та інституційних елементів, через яку розкриваються її природа, принципи діяльності, завдання, функції, структура, обсяг правосуб'єктності й гарантії функціонування у сфері національної безпеки і оборони України. Значення РНБО України особливо виразно простежується у справі захисту конституційного ладу, підтримання стійкості державного механізму та узгодження діяльності суб'єктів, залучених до реагування на безпекові загрози. Раду національної безпеки і оборони України недоцільно зводити до звичайного консультативного чи дорадчого органу при Президентові України. Водночас її правова природа має специфічний характер, оскільки власних нормативних актів загальнообов'язкового значення вона не видає, а реалізація ухвалених нею рішень забезпечується указами Президента України. Відповідно до статті 4

Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» компетенція Ради спрямована на забезпечення здійснення Президентом України його функцій і повноважень у сфері національної безпеки України.⁹¹

К. Тарасенко наголошує на потребі перегляду конституційного статусу РНБО України у кількох принципових аспектах. Насамперед ідеться про пропозицію вивести Раду із кола допоміжних органів при Президентові України та надати їй статус одного з вищих органів державної влади поряд із Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Конституційним Судом України і Верховним Судом України [51, 617].⁹² Фактичний обсяг впливу РНБО України на процес формування та реалізації державної політики у сфері безпеки і оборони вже давно виходить за межі суто допоміжної моделі. Рада бере участь у виробленні стратегічних рішень, координує діяльність виконавчої влади, контролює виконання рішень, уведених у дію указами Президента України, а тому питання про точніше конституційне визначення її місця у державному механізмі набуває не доктринального, а практичного значення.

Пропозиції щодо корекції конституційного статусу РНБО України пов'язані з потребою чіткішого закріплення її функцій, повноважень і місця в системі органів державної влади. У роботі К. Тарасенко обґрунтовується думка про доцільність регламентації статусу Ради в окремому розділі Конституції України, конституційного закріплення обов'язковості виконання її актів, наділення правом законодавчої ініціативи з можливістю визначати подані законопроекти як невідкладні, а ще надання їй права на звернення до Конституційного Суду України.⁹³ Аргументація на користь описаних змін пов'язана з особливим характером діяльності РНБО України, адже у межах її роботи концентруються питання, що стосуються тлумачення засад національної

---

⁹¹ Авер'янов В., Дерещ В., Пухтецька А. Організація виконавчої влади потребує реформування. Право України. 2009. № 12. С. 42.

⁹² Тарасенко К. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 617

⁹³ Тарасенко К. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 610-620.

безпеки і оборони, перевірки конституційності нормативних актів у відповідній сфері та вироблення рішень стратегічного рівня.

Отже, Рада національної безпеки і оборони України виступає одним із ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони, оскільки поєднує координаційні, контрольні, організаційно-правові, аналітичні та стратегічно-планувальні функції у механізмі забезпечення національної безпеки й обороноздатності держави. Конституційне закріплення РНБО України при Президентові України надає їй особливого місця у системі державної влади, а персональний склад і порядок діяльності забезпечують постійний зв'язок між главою держави, урядом і ключовими безпековими інституціями. Через підготовку пропозицій Президентові України, виявлення та оцінку загроз, координацію діяльності органів виконавчої влади, контроль за виконанням рішень, участь у стратегічному плануванні та опрацюванні проєктів нормативних актів РНБО України впливає на формування і реалізацію державної політики у сфері безпеки і оборони. Попри відсутність права самостійно видавати акти загальнообов'язкового характеру, реальний обсяг її компетенції виходить за межі звичайного дорадчого органу, а обов'язковість рішень після введення в дію указами Президента України підтверджує високий рівень її інституційного впливу.

2.3. Кабінет Міністрів України як суб'єкт сектору безпеки і оборони

Кабінет Міністрів України посідає провідне місце у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони, оскільки відповідно до статті 113 Конституції України він є вищим органом у системі органів виконавчої влади, здійснює виконавчу владу безпосередньо й через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та місцеві державні адміністрації, спрямовуючи, координуючи і контролюючи їх діяльність.⁹⁴ Конституційна модель одночасно визначає

---

⁹⁴ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

політичну відповідальність уряду перед Президентом України і Верховною Радою України, а підконтрольність і підзвітність парламенту в межах, установлених Основним Законом, надає діяльності Кабінету Міністрів України особливого значення у сфері безпеки і оборони. Через уряд значна частина державної політики у безпековому напрямі переходить від стратегічних рішень до практичної реалізації, оскільки урядовий рівень забезпечує організацію виконання законів, актів Президента України та загальнодержавних програм.

Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері безпеки і оборони закріплена як у Законі України «Про Кабінет Міністрів України», так і в Законі України «Про національну безпеку України». Закон про Кабінет Міністрів України відносить до основних завдань уряду забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, економічної самостійності України, реалізацію внутрішньої і зовнішньої політики держави, вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини, а ще забезпечення обороноздатності та національної безпеки України.⁹⁵ Закон України «Про національну безпеку України» конкретизує згаданий напрям через повноваження уряду щодо охорони і оборони державного кордону та території України, зміцнення національної безпеки, забезпечення боєздатності Збройних Сил України, оснащення військових формувань необхідними ресурсами, соціального і правового захисту військовослужбовців, керівництва єдиною системою цивільного захисту, мобілізаційної підготовки національної економіки та визначення пріоритетів розвитку оборонно-промислового комплексу.⁹⁶ Отже, Кабінет Міністрів України у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони виконує не допоміжну, а базову управлінську функцію, оскільки на урядовому рівні забезпечується матеріальне, організаційне, соціальне й адміністративне підґрунтя обороноздатності держави.

Кабінет Міністрів України виконує важливу роль у системі цивільного контролю над складовими сектору безпеки і оборони, оскільки на урядовому

---

⁹⁵ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

⁹⁶ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

рівні забезпечується нагляд за діяльністю Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а ще інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони.⁹⁷ У змісті згаданих повноважень простежується не формальний, а системний характер урядового впливу, оскільки Кабінет Міністрів України забезпечує підзвітність безпекових структур, узгоджує напрями їх функціонування з державними пріоритетами та сприяє збереженню балансу між потребами оборони, публічним управлінням і принципом демократичного цивільного контролю.

Важливим інструментом реалізації урядових повноважень виступає комплексний огляд сектору безпеки і оборони, який може проводитися за рішенням Ради національної безпеки і оборони України. Кабінет Міністрів України визначає порядок проведення оборонного огляду, організовує огляд громадської безпеки та цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу, стану кіберзахисту критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, захист якої вимагається законом. Значення згаданого механізму полягає у тому, що уряд одержує можливість не просто контролювати окремі органи, а оцінювати весь сектор безпеки і оборони як єдину систему, виявляти слабкі місця, співвідносити наявні ресурси з реальними загрозами та визначати напрями подальшого розвитку.⁹⁸

Оборонний огляд у структурі комплексного огляду посідає особливе місце, оскільки спрямований на оцінювання стану і готовності Збройних Сил України та інших складових сил оборони до виконання завдань із захисту держави. Його зміст охоплює кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інші види

---

⁹⁷ Жук Т.І. Система суб'єктів національної безпеки. Юридична наука. 2020. № 5. С. 109.

⁹⁸ Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 №941 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/941-2018-п>

забезпечення, а кінцевим результатом має стати не фіксація поточного стану, а формування перспективної моделі розвитку сил оборони. Загальне керівництво оборонним оглядом здійснює Міністр оборони України, який затверджує план заходів, інформує Кабінет Міністрів України та подає проєкт звіту про результати проведеної роботи.⁹⁹ Отже, уряд у згаданому процесі виступає як суб'єкт, що забезпечує організаційні та управлінські рамки для стратегічного оцінювання оборонних спроможностей держави.

Не менш важливим напрямом урядової діяльності є огляд громадської безпеки та цивільного захисту, проведення якого покладено на Міністерство внутрішніх справ України. Мета огляду пов'язана з оцінюванням сучасних і перспективних загроз життєво важливим інтересам держави, виробленням ефективної моделі протидії злочинності та іншим протиправним посяганням, а ще із запобіганням надзвичайним ситуаціям та ліквідацією їх наслідків. Особливого значення згаданий напрям набуває в умовах повномасштабної війни та євроінтеграційного курсу України, оскільки дає змогу оцінити стан готовності Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України та Національної гвардії України до виконання покладених на них повноважень. Для проведення огляду утворюється міжвідомча робоча група, яку очолює один із заступників Міністра внутрішніх справ України¹⁰⁰, що додатково підкреслює міжвідомчий і комплексний характер урядового управління у сфері безпеки і оборони.

Важливим напрямом діяльності Кабінету Міністрів України у секторі безпеки і оборони виступає організація огляду оборонно-промислового комплексу. Стаття 27 Закону України «Про національну безпеку України» відносить огляд оборонно-промислового комплексу до складових комплексного огляду сектору безпеки і оборони, а порядок його проведення затверджено

---

⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰ Про затвердження Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 №507 URL: 84 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2019-п>

постановою Кабінету Міністрів України № 490 від 22 травня 2019 року.¹⁰¹ Мета проведення полягає в оцінюванні стану, готовності та спроможностей оборонно-промислового комплексу задовольняти потреби сектору безпеки і оборони в озброєнні, боєприпасах, військовій і спеціальній техніці з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів. Через урядовий механізм у наведеному процесі поєднуються оборонне планування, промислова політика та ресурсне забезпечення сил безпеки і оборони.

Зміст огляду оборонно-промислового комплексу не зводиться до фіксації виробничих можливостей підприємств. У фокусі перебувають рівень сформованості системи управління оборонно-промисловим комплексом, стан ресурсного забезпечення, загальна готовність до виконання оборонних завдань і перспективи подальшого розвитку спроможностей. Загальне керівництво проведенням покладається на Міністра з питань стратегічних галузей промисловості України, який затверджує план заходів, інформує Кабінет Міністрів України та подає уряду проєкт звіту для попереднього схвалення. Для організаційного супроводу утворюється міжвідомча робоча група під головуванням першого заступника міністра, до складу якої входять представники безпекових, фінансових, прикордонних, правоохоронних і промислових структур, а за згодою можуть залучатися Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України та експерти.¹⁰²

Окремим напрямом урядової діяльності є організація огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом. Правові засади проведення такого огляду визначено постановою Кабінету Міністрів України № 1176 від 11 листопада 2020 року¹⁰³, а у 2025 році

---

¹⁰¹ Про затвердження Порядку проведення огляду оборонно-промислового комплексу : Постанова Кабінету Міністрів від 22.05.2019 № 490 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2019-p>

¹⁰² Про затвердження Порядку проведення огляду оборонно-промислового комплексу : Постанова Кабінету Міністрів від 22.05.2019 № 490 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2019-p>

¹⁰³ Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 11.11.2020 № 1176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2020-%D0%BF#Text>

уряд оновив низку підзаконних актів у частині кіберзахисту державних інформаційних ресурсів і критичної інформаційної інфраструктури. Мета огляду пов'язана з оцінюванням реального стану кіберзахисту, виявленням вразливостей, підвищенням спроможності до оперативного реагування на кіберзагрози та визначенням напрямів подальшого розвитку національної системи кібербезпеки. Загальне керівництво проведенням здійснює Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, а результати виконання плану й проект звіту подаються Кабінетові Міністрів України для розгляду і попереднього схвалення, після чого матеріали надсилаються до Ради національної безпеки і оборони України. Уряд забезпечує системний зв'язок між технічною безпекою інформаційного середовища, стратегічним плануванням та загальною архітектурою сектору безпеки і оборони.

Кабінет Міністрів України не обмежується організацією, контролем і попереднім схваленням результатів безпекових оглядів. На урядовому рівні підсумки оборонного огляду, огляду громадської безпеки та цивільного захисту, огляду оборонно-промислового комплексу й огляду стану кіберзахисту набувають значення інструменту стратегічного планування у сфері безпеки і оборони. Комплексний огляд сектору безпеки і оборони дає уряду змогу виявити поточні та потенційні загрози, оцінити спроможності сил безпеки і оборони, ресурсний стан, рівень готовності до кризових сценаріїв і потреби подальшого розвитку. На основі одержаних висновків Кабінет Міністрів України формує урядові рішення, коригує пріоритети, визначає напрями ресурсного забезпечення й закладає підґрунтя для нових програм та стратегій у безпековому напрямі.

Особливу роль уряд виконує у процедурі підготовки галузевих стратегій. Стратегія воєнної безпеки України розробляється Міністерством оборони України, після урядового розгляду вноситься до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення, а далі затверджується указом Президента України. Вона слугує основою для підготовки Стратегічного оборонного бюлетеня України та програмних документів у сфері оборони. Подібна

управлінська логіка простежується і щодо Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, яку розробляє Міністерство внутрішніх справ України, а ще щодо Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, підготовка якої здійснюється уповноваженим центральним органом виконавчої влади за дорученням Кабінету Міністрів України.¹⁰⁴

Подальше розкриття правового статусу Кабінету Міністрів України у сфері безпеки і оборони міститься у пункті 5 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Вказана норма закріплює за урядом повноваження щодо охорони та захисту державного кордону і території України, зміцнення національної безпеки, розроблення і затвердження державних програм з відповідних питань, забезпечення боєздатності Збройних Сил України, оснащення військових формувань, керівництва єдиною системою цивільного захисту, мобілізаційної підготовки національної економіки, забезпечення безпеки критичної інфраструктури, участі військовослужбовців у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки та визначення пріоритетних напрямів розвитку оборонно-промислового комплексу.¹⁰⁵ У функціональному вимірі наведений перелік показує, що Кабінет Міністрів України відповідає не за окремий сегмент безпекової політики, а за перетворення стратегічних рішень держави на конкретні управлінські, ресурсні й організаційні механізми.

Разом із тим повний обсяг урядової компетенції у секторі безпеки і оборони не вичерпується статтею 20 профільного закону. Закон України «Про оборону України» покладає на Кабінет Міністрів України визначення потреб в оборонних витратах, забезпечення виконання Державного бюджету України у частині фінансування оборони, здійснення заходів з мобілізаційної підготовки та мобілізації, територіальної оборони, створення державного матеріального резерву, резервного фонду грошових коштів та інших резервів для потреб

---

¹⁰⁴ Кобко Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки: дис... док. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2023. 400 с.

¹⁰⁵ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

оборони.¹⁰⁶ Окремого значення набуває сфера оборонних закупівель. На сучасному етапі правове регулювання ґрунтується вже не на моделі державного оборонного замовлення, а на Законі України «Про оборонні закупівлі», що свідчить про поступовий перехід до більш системної і процедурно впорядкованої моделі ресурсного забезпечення сил оборони.¹⁰⁷ Через наведені повноваження уряд фактично виступає головним суб'єктом фінансового, матеріально-технічного і мобілізаційного забезпечення сектору безпеки і оборони.

Аналітичний розгляд нормативної бази дає підстави стверджувати, що Кабінет Міністрів України посідає центральне місце у виконавчому контурі сектору безпеки і оборони. Уряд забезпечує поєднання оборонного планування, бюджетного фінансування, критичної інфраструктурної стійкості, цивільного захисту, мобілізаційної готовності та виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених у дію указами Президента України.¹⁰⁸ Отже, у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони Кабінет Міністрів України доцільно розглядати як головний центр практичної реалізації безпекової політики держави, оскільки на урядовому рівні політичні орієнтири набувають форми щоденного управління, міжвідомчої координації та ресурсного забезпечення.

Сектор безпеки і оборони України перебуває під демократичним цивільним контролем, важливою складовою якого виступає контроль з боку Кабінету Міністрів України. У статті 7 Закону України «Про національну безпеку України» закріплено, що уряд здійснює контроль за додержанням законодавства та реалізацією державної політики у сфері національної безпеки і звітує з відповідних питань перед Президентом України та Верховною Радою України.¹⁰⁹ Отже, Кабінет Міністрів України у системі суб'єктів сектору безпеки

---

¹⁰⁶ Про оборону України : Закон України від 06.12.1991р. № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №9. Ст.107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>

¹⁰⁷ Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>

¹⁰⁸ Нестеренко О.В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. Право і безпека – Право и безопасность. 2020. № 2. С. 33–39.

¹⁰⁹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. №31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

і оборони виконує не одну управлінську функцію, а й контрольну, що надає його діяльності особливої ваги у механізмі забезпечення законності, підзвітності та узгодженості функціонування безпекових інституцій. Окремо закон покладає на уряд забезпечення цивільного контролю за діяльністю Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони.

Важливим проявом урядового впливу у сфері безпеки і оборони є й обов'язок подавати до Верховної Ради України щорічні письмові звіти про діяльність складових сектору безпеки. Подібний порядок сприяє підвищенню відкритості безпекової політики та підсилює парламентський вимір демократичного цивільного контролю. Крім контролю і звітності, Кабінет Міністрів України здійснює координаційний вплив на низку ключових органів сектору безпеки через Міністра внутрішніх справ України. Через нього уряд спрямовує і координує діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України.

Отже, Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі виконавчої влади забезпечує практичну реалізацію державної політики у сферах національної безпеки, оборони, цивільного захисту, мобілізаційної підготовки, охорони державного кордону, розвитку оборонно-промислового комплексу та кіберзахисту. Уряд виконує не одну виконавчо-розпорядчу функцію, а й координує діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади, організовує і попередньо схвалює результати безпекових оглядів, бере участь у підготовці галузевих стратегій, державних програм і фінансово-ресурсного забезпечення сил безпеки і оборони. Важливе значення має й контрольний напрям урядової діяльності, адже Кабінет Міністрів України забезпечує демократичний

цивільний контроль за діяльністю значної частини складових сектору безпеки і оборони, звітує перед Президентом України та Верховною Радою України, а через систему підпорядкованих і координованих органів забезпечує втілення безпекової політики на загальнодержавному і місцевому рівнях.

2.4. Верховна Рада України як суб'єкт сектору безпеки і оборони

Верховна Рада України посідає самостійне місце у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони, оскільки відповідно до статті 75 Конституції України парламент є єдиним органом законодавчої влади в державі.¹¹⁰ Роль Верховної Ради України у безпековій сфері розкривається не через оперативне управління, а через визначення правових засад функціонування всього сектору безпеки і оборони, встановлення меж компетенції його складових, ухвалення обов'язкових правил їх діяльності та застосування парламентських механізмів контролю. Парламент формує нормативну основу, на якій вибудовується організація безпекової системи, а тому без Верховної Ради України неможливо ані належне правове оформлення сектору безпеки і оборони, ані його демократичне функціонування.

Зміст парламентської участі у згаданому напрямі безпосередньо пов'язаний із положеннями статті 85 Конституції України, відповідно до яких Верховна Рада України приймає закони, затверджує бюджетні асигнування і реалізує контрольні повноваження.¹¹¹ Для сектору безпеки і оборони наведена компетенція має першочергове значення, оскільки за змістом статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» закон визначає склад сектору безпеки і оборони, який нині охоплює сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, а ще громадян і громадські об'єднання, які добровільно

---

¹¹⁰ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹¹¹ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

беруть участь у забезпеченні національної безпеки.¹¹² Чинна редакція згаданої статті окремо включає до складу сектору безпеки і оборони, зокрема, Антитерористичний центр при Службі безпеки України та Службу судової охорони, що свідчить про поступове розширення і уточнення нормативної конструкції безпекового сектору. Отже, Верховна Рада України виступає суб'єктом сектору безпеки і оборони насамперед тому, що через її законодавчу діяльність держава визначає, які органи входять до безпекової системи, які функції вони виконують і в яких межах реалізують свої повноваження.

Законодавча роль парламенту у сфері безпеки і оборони набуває практичного виміру через ухвалення профільних актів, які регулюють статус і діяльність ключових безпекових інституцій. Йдеться, зокрема, про Закони України «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про Службу безпеки України», «Про розвідку». Через прийняття і оновлення згаданих актів Верховна Рада України не просто забезпечує формальне існування органів сектору безпеки і оборони, а визначає засади їх взаємодії, контролю, підзвітності та розвитку. Як наслідок парламент виступає ключовим суб'єктом інституційного оформлення безпекової політики держави, а його місце у секторі безпеки і оборони має системоутворювальний характер.

Не менш важливим напрямом парламентської участі є контроль за функціонуванням сектору безпеки і оборони. Стаття 6 Закону України «Про національну безпеку України» передбачає, що Верховна Рада України здійснює парламентський контроль, затверджує відповідні бюджетні асигнування та приймає рішення щодо звіту про їх використання.¹¹³ Для реалізації контрольної функції парламент створює комітети, до повноважень яких належить контроль за діяльністю органів сектору безпеки і оборони, а для підготовки окремих питань або проведення розслідувань можуть утворюватися тимчасові спеціальні

---

¹¹² Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

¹¹³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

і тимчасові слідчі комісії. Додаткове значення має обов'язок Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України та Управління державної охорони України подавати до Верховної Ради України щорічні письмові звіти про діяльність складових сектору безпеки і оборони.¹¹⁴

Верховна Рада України бере участь у функціонуванні сектору безпеки і оборони не лише через законотворення, а й через кадрові повноваження, від яких залежить формування вищої ланки державного управління у безпековій сфері. Відповідно до статті 85 Конституції України парламент за поданням Президента України призначає Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, а за поданням Прем'єр-міністра України призначає інших членів Кабінету Міністрів України. До конституційної компетенції Верховної Ради України належить і призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України.¹¹⁵

Не менш вагомими є повноваження Верховної Ради України, пов'язані з гарантіями законності та підконтрольності безпекового сектору. Конституція України надає парламенту право надавати згоду на призначення Президентом України Генерального прокурора і його звільнення, висловлювати недовіру Генеральному прокуророві, що має наслідком відставку, а ще призначати та звільняти Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.¹¹⁶ Для сфери безпеки і оборони згадані повноваження мають практичне значення, оскільки прокурорський нагляд, захист прав людини і парламентський правозахисний контроль безпосередньо пов'язані з функціонуванням державних органів, діяльність яких допускає застосування примусу, обмеження окремих прав та використання спеціальних засобів у публічних інтересах.

---

¹¹⁴ Гончаренко Г. А. Компетенція Верховної Ради України в управлінні сектором безпеки: адміністративно-правові аспекти. Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 85. С. 49-55.

¹¹⁵ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

¹¹⁶ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Окремий блок конституційних повноважень Верховної Ради України стосується безпосереднього управлінського та політико-правового впливу на сферу безпеки і оборони. Парламент визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики та стратегічний курс держави на членство в Європейському Союзі і НАТО, затверджує Державний бюджет України та контролює його виконання, заслуховує послання Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, затверджує загальнодержавні програми розвитку, оголошує за поданням Президента України стан війни, схвалює рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії, схвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам або допуск іноземних військ на територію України, а ще затверджує укази Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану, мобілізацію та оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.¹¹⁷

Згідно з пунктом 22 частини першої статті 85 Конституції України Верховна Рада України затверджує загальну структуру, чисельність і визначає функції Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а ще Міністерства внутрішніх справ України.¹¹⁸ Наведене повноваження надає парламенту безпосередню установчу роль у сфері безпеки і оборони, оскільки йдеться про затвердження базових параметрів функціонування ключових силових інституцій. Стосовно Служби безпеки України чинне законодавство й надалі фіксує загальну чисельність у кількості 27000 осіб, в особливий період, крім періоду дії воєнного стану, у кількості 31000 осіб, а на період дії воєнного стану у кількості згідно з Мобілізаційним планом України на особливий період. Чинна редакція Закону України «Про Службу безпеки України» визначає у складі системи СБУ Центральне управління, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а ще навчальні,

---

¹¹⁷ Нестеренко О.В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. Право і безпека – Право и безопасность. 2020. № 2. С. 33–39.

¹¹⁸ Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.¹¹⁹ Парламентський вплив на сектор безпеки і оборони охоплює не одну нормотворчу функцію, а й затвердження інституційних рамок діяльності безпекових органів.

Контрольні повноваження Верховної Ради України у секторі безпеки і оборони мають не менше значення. Конституція України відносить до відання парламенту контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України і здійснення парламентського контролю у межах, визначених Конституцією та законом. Закон України «Про національну безпеку України» конкретизує згаданий напрям і встановлює, що Верховна Рада України приймає закони, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їхні повноваження, затверджує відповідні бюджетні асигнування, приймає рішення щодо звіту про їх використання, створює парламентські комітети для контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони, а за потреби може утворювати тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії.¹²⁰ До Верховної Ради України подаються щорічні письмові звіти Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України й Управління державної охорони України, а у разі суспільної потреби парламент може проводити слухання з питань національної безпеки і оборони та вимагати присутності на пленарному засіданні посадових осіб органів сектору безпеки і оборони. Окремий правозахисний вимір парламентського контролю реалізується через Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Особливу увагу варто звернути на парламентський контроль за діяльністю Служби безпеки України. Чинна редакція статті 31 Закону України «Про Службу безпеки України» передбачає, що постійний контроль за діяльністю СБУ і додержанням нею законодавства здійснює Верховна Рада України, а Голова Служби безпеки України щорічно, до 1 лютого, подає парламенту звіт про діяльність СБУ.¹²¹ Верховна Рада України у секторі безпеки і оборони виступає

---

¹¹⁹ Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України від 20.10.2005 № 3014-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3014-15/ed20211009>

¹²⁰ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

¹²¹ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

не зовнішнім спостерігачем, а суб'єктом, який поєднує установчі, законодавчі та контрольні повноваження. Через парламент забезпечується правова визначеність організації безпекових інституцій, їхня підконтрольність суспільству та демократична легітимація рішень у сфері безпеки і оборони.

Важливим напрямом участі Верховної Ради України у функціонуванні сектору безпеки і оборони виступає бюджетно-фінансова та планувальна функція. Парламент затверджує Державний бюджет України, визначає обсяги видатків на безпеку і оборону, розглядає звіт про використання бюджетних коштів і тим самим впливає на реальну спроможність сил безпеки і сил оборони виконувати покладені завдання.¹²² Через бюджетне рішення Верховна Рада України не просто розподіляє фінансові ресурси, а формує матеріальну основу обороноздатності держави, підтримання бойової готовності, розвитку озброєння, логістики та соціального забезпечення військовослужбовців. У сучасних умовах повномасштабної війни значення парламентської бюджетної функції ще більше зростає, оскільки стабільність фінансування безпекового сектору прямо впливає на стійкість держави та результативність оборонної політики.

Не менш вагомою є участь Верховної Ради України у стратегічному та оборонному плануванні. Парламент визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики, стратегічний курс держави на членство в Європейському Союзі та НАТО, приймає рішення про стан війни і мир, схвалює використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії, затверджує укази Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану і мобілізацію, а ще надає згоду на обов'язковість міжнародних договорів України. У практичному вимірі наведені повноваження означають, що Верховна Рада України забезпечує політико-правову легітимацію рішень найвищого рівня у сфері безпеки і оборони. Актуальність згаданого напряму підтверджується чинною Стратегією воєнної безпеки України 2021 року, реалізація якої потребує

---

¹²² Сіцінська М. В. Сутність парламентського контролю та особливості його здійснення за сектором безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 1. С. 124.

постійного законодавчого супроводу й парламентської участі у формуванні оборонної політики держави.

Окремого висвітлення потребує парламентський контроль як один із базових механізмів демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. Закон України «Про національну безпеку України» закріплює за Верховною Радою України право приймати закони, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони, затверджувати бюджетні асигнування, створювати парламентські комітети, проводити парламентські слухання, офіційно запрошувати посадових осіб органів сектору безпеки і оборони для заслуховування, а за потреби утворювати тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії.¹²³ Через наведені інструменти парламент забезпечує підзвітність безпекових інституцій суспільству, реагує на проблеми у сфері оборони та запобігає надмірній закритості силового блоку. Значну роль у згаданому механізмі відіграє профільний Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки, який у нинішній інституційній моделі є головним майданчиком фахового парламентського супроводу безпекових рішень.

Ще одним важливим аспектом є представницька і зовнішньополітична роль Верховної Ради України у сфері безпеки і оборони. Парламент не лише ухвалює рішення внутрішньодержавного значення, а й бере участь у правовому оформленні міжнародної безпекової співпраці, міжпарламентської взаємодії та інтеграції України до європейського й євроатлантичного безпекового простору.¹²⁴ Через згоду на міжнародні договори, участь у міжпарламентських структурах та визначення стратегічного зовнішньополітичного курсу Верховна Рада України впливає на зовнішні гарантії безпеки, міжнародну військову допомогу та загальний вектор розвитку сектору безпеки і оборони.

---

¹²³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

¹²⁴ Бондаренко В.А. Парламентський контроль у системі державного контролю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 1. С. 160..

Отже, через законодавчі, установчі, бюджетні, кадрові та контрольні повноваження Верховна Рада України формує правові засади функціонування сил безпеки і сил оборони, визначає інституційні рамки діяльності ключових безпекових органів, бере участь у призначенні посадових осіб, від роботи яких залежить реалізація державної політики у сфері безпеки і оборони. Також Верховна Рада України затверджує фінансову основу обороноздатності держави та забезпечує парламентський контроль за діяльністю складових сектору безпеки і оборони. Через Верховну Раду України безпекові рішення держави набувають належного правового оформлення, демократичної легітимності та суспільної підзвітності.

2.5. Інститути громадянського суспільства України як суб'єкти сектору безпеки і оборони

Інститути громадянського суспільства виконують подвійне завдання, адже вони підсилюють спроможності держави ресурсами (волонтерство, благодійність, експертність) та забезпечують підзвітність органів сектору через громадський нагляд. У правовій площині ІГС охоплюють організовані й самоорганізовані форми суспільної активності: неурядові організації (НУО), волонтерські та благодійні структури, експертні центри, професійні спілки, медіа, локальні ініціативи громад. Закон України «Про громадські об'єднання» визначає громадське об'єднання як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права...» для здійснення та захисту прав і свобод і задоволення суспільних інтересів (ст. 1).¹²⁵ Закон України «Про національну безпеку України» прямо відносить до складників сектору безпеки і оборони «громадян та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» (ст. 12).¹²⁶ Тобто у законодавчій моделі

---

¹²⁵ Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

¹²⁶ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

сектору ІГС – це суб'єкт взаємодії з органами державної влади та силовими структурами, який одночасно доповнює спроможності (сервіс) і підтримує підзвітність (контроль).

Ключова категорія участі ІГС – демократичний цивільний контроль. Закон «Про національну безпеку України» закріплює демократичний цивільний контроль як обов'язкову властивість сектора і серед елементів системи контролю називає «громадський нагляд» (ст. 4). Стаття 10 зазначає, що громадяни можуть діяти через громадські об'єднання та особисто шляхом звернення до Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або до державних органів; а громадські об'єднання отримують право одержувати інформацію, проводити дослідження, здійснювати громадську експертизу та брати участь у дискусіях і парламентських слуханнях (ч. 2 ст. 10).¹²⁷

Інформаційний фундамент контролю забезпечує Закон України «Про доступ до публічної інформації». Він закріплює презумпцію відкритості («публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом») і встановлює трикомпонентний тест обмеження доступу (ст. 1, 6).¹²⁸

Організаційні формати діалогу між владою та ІГС підтримує Постанова Кабінет Міністрів України № 996, яка визначає порядок консультацій з громадськістю і типові положення про громадську раду.¹²⁹ Одночасно постанова враховує воєнні обмеження – у період воєнного стану формування нового складу громадських рад не проводиться, строк повноважень чинних рад продовжується, а орган може обмежувати доступ до приміщень та обсяг оприлюднення інформації про діяльність рад (п. 8). Для сервісної участі ключовим є Закон «Про волонтерську діяльність», який прямо дозволяє волонтерську допомогу силам

---

¹²⁷ Там само.

¹²⁸ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/print>

¹²⁹ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/print>

оборони та іншим органам у період воєнного стану (зокрема у напрямках, пов'язаних із захистом держави).¹³⁰

Функціонально ІГС діють у трьох вимірах. Контрольний вимір – моніторинг рішень і програм, антикорупційна та правозахисна адвокація, участь у консультаціях, слуханнях і громадських експертизах; його правова база прямо вписана у ст. 10 Закону «Про національну безпеку України». ¹³¹Сервісний вимір – ресурсна підтримка сил оборони і постраждалого населення (логістика, закупівлі, ремонти, навчання, допомога у реагуванні на надзвичайні ситуації), що юридично підкріплюється законом про волонтерство. Експертний і комунікаційний вимір – дослідження безпекових проблем, підготовка рекомендацій і стратегічних оцінок, формування суспільної обізнаності й довіри через медіа та публічні дискусії. Профспілки як ІГС захищають трудові права працівників критичних галузей і забезпечують соціальний діалог.

У 2022–2026 роках участь ІГС вийшла за межі «типових» консультацій і проявилась як інституційна співпраця та самоорганізація. На ресурсному рівні великі фонди і волонтерські мережі забезпечують системну підтримку підрозділів, а також формують довіру через звітність. Показовим є приклад Благодійний фонд «Повернись живим», який веде окремий напрям допомоги армії та публічно комунікує результати проєктів. Показовою є й фандрейзингова ініціатива «Армія дронів», запущена Генштабом, Міноборони, Мінцифрою та UNITED24.

На рівні цивільного захисту вже простежуються формалізовані форми співпраці. За інформацією Міністерства внутрішніх справ України, ДСНС України уклала меморандуми з ветеранськими та громадськими організаціями, що підтверджує поступове закріплення взаємодії державної служби з

---

¹³⁰Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

¹³¹Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

інститутами громадянського суспільства у питаннях координації допомоги, підтримки постраждалих і проведення спільних заходів.¹³²

Контрольна участь громадськості помітна і в діяльності оборонного відомства. Міністерство оборони України оприлюднює інформацію про Громадську антикорупційну раду при Міністерстві оборони України як консультативно-дорадчий орган, через який громадськість долучається до посилення доброчесності та підзвітності у сфері оборони.¹³³

Отже, інститути громадянського суспільства в Україні доцільно розглядати як повноцінних суб'єктів сектору безпеки і оборони, оскільки їх участь має чітке нормативне підґрунтя та реальний практичний зміст. Через волонтерську, благодійну, експертну, правозахисну й комунікаційну діяльність вони підсилюють ресурсні й організаційні спроможності держави та забезпечують громадський нагляд, підзвітність і доброчесність у роботі безпекових та оборонних інституцій. Законодавство України закріплює участь громадян і громадських об'єднань у забезпеченні національної безпеки, а механізми демократичного цивільного контролю, доступу до публічної інформації, консультацій з громадськістю та волонтерської допомоги формують правову основу для взаємодії суспільства і держави. Досвід 2022–2026 років показав, що роль інститутів громадянського суспільства вже не зводиться до дорадчої чи допоміжної участі, адже на практиці вони стали важливою ланкою підтримки сил оборони, цивільного захисту, антикорупційного контролю та суспільної мобілізації.

---

¹³² ДСНС підписала меморандуми про співпрацю із Радою ветеранів України... : повідомлення МВС України від 10.02.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/news/dsns-pidpisala-memorandumi-pro-spivpracyu-iz-radoyu-veteraniv-ukrayini-pri-ministerstvi-u-spravax-veteraniv-ta-gromadskimi-organizacijami>

¹³³ Громадська антикорупційна рада при Міністерстві оборони України : офіційна сторінка. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/antikorupczijna-diyalnist/gromadska-antikorupczijna-rada-pri-ministerstvi-oboroni-ukrayini>

Висновки до розділу 2

У розділі розкрито місце головних суб'єктів сектору безпеки і оборони України у системі забезпечення національної безпеки й обороноздатності держави. Аналіз показав, що провідна роль належить Президентові України, який визначає загальний курс у сфері безпеки і оборони, впливає на діяльність спеціальних служб і координує роботу важливих державних інституцій. Вагоме значення має Рада національної безпеки і оборони України, оскільки через неї відбувається узгодження рішень між різними органами влади, підготовка пропозицій з безпекових питань і контроль за виконанням ухвалених рішень. Кабінет Міністрів України у секторі безпеки і оборони України виконує передусім практичну управлінську функцію, бо забезпечує реалізацію державної політики, організовує роботу міністерств і відповідає за ресурсне, фінансове та організаційне підґрунтя сектору безпеки і оборони.

Не менш важливе місце належить Верховній Раді України та інститутам громадянського суспільства. Парламент формує правову основу функціонування сектору безпеки і оборони, затверджує бюджетні видатки, бере участь у кадрових рішеннях і здійснює парламентський контроль за діяльністю безпекових органів. Інститути громадянського суспільства доповнюють державний механізм через волонтерську, благодійну, експертну, правозахисну й контрольну діяльність, а в умовах війни їх внесок став особливо помітним. Отже, ефективність сектору безпеки і оборони залежить не від одного органу, а від злагодженої взаємодії Президента України, РНБО України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та громадянського суспільства, оскільки узгоджена робота всіх названих суб'єктів дає змогу державі своєчасно реагувати на загрози й підтримувати належний рівень обороноздатності.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

3.1. Актуальні проблеми правового статусу ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони

Закон України «Про національну безпеку України» розмежовує склад сектору безпеки і оборони та систему керівництва, координації й контролю. Через нормативне розмежування виникає питання про реальне місце окремих органів у безпековій системі. Частина органів не входить до складу сектору як силова або правоохоронна ланка, проте від них залежить ухвалення стратегічних рішень, координація роботи, фінансування, контроль і кадрова політика. О. Нестеренко пише, що система суб'єктів забезпечення національної безпеки й оборони потребує уточнення. Науковець звертає увагу й на те, що попередні описи сектору безпеки і оборони часто не давали цілісного бачення.¹³⁴ М. Мещеряков відносить до ключових органів стратегічного планування Президента України, РНБО України та Кабінет Міністрів України.¹³⁵ В одній площині одночасно діють керівний центр, координаційний центр, урядовий центр виконання рішень і парламентський контроль. Тут виникає одна з головних проблем, бо межі між відповідними функціями не завжди окреслені достатньо чітко.

Особливо виразно проблема помітна на прикладі Президента України. Конституція України надає главі держави дуже широкі повноваження у сфері безпеки й оборони. Президент України забезпечує державну незалежність і національну безпеку, є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, очолює РНБО України, видає укази, бере участь у кадрових

---

¹³⁴ Нестеренко О. В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. Право і безпека. 2020. № 2 (77). С. 33.

¹³⁵ Мещеряков М. О. Суб'єкти планування у сферах національної безпеки і оборони та особливості їх правового статусу. Науковий вісник публічного та приватного права. 2025. Вип. 5. С. 56.

призначеннях і впливає на формування стратегічних рішень у безпековій сфері. Для держави, яка перебуває у стані війни, значний обсяг президентських повноважень виглядає зрозумілим. Водночас правовий статус глави держави ускладнюється через поєднання в одній посаді кількох різних ролей. Йдеться про керівну роль, координаційну роль, контрольну роль і вплив на кадрову політику. І. Доронін підкреслює, що Конституція України закріплює значні повноваження Президента України у сфері національної безпеки, проте органи при Президентові мають допоміжний характер, а їхні повноваження регламентовано недостатньо.¹³⁶ К. Парубець наголошує, що важливо оцінювати не назви функцій, а реальний механізм їх виконання через систему державних органів.¹³⁷ Проблема полягає не просто у великому обсязі повноважень Президента України. Складність полягає у тому, що практичний вплив президентського центру може ставати ширшим за формулу, закріплену в законі.

Воєнний стан ще сильніше загострив описану проблему. Закон «Про правовий режим воєнного стану» дозволяє Президенту України видати указ про його введення, визначити межі території дії режиму, строк, перелік тимчасових обмежень прав і свобод, а далі невідкладно внести документ на затвердження Верховної Ради України.¹³⁸ За умов війни оперативність рішень є життєво важливою. Проте юридичний бік питання не зникає. У воєнний період один владний центр одночасно ініціює особливий режим, очолює координаційний орган, впливає на оборонне планування та здійснює демократичний цивільний контроль у передбачених законом формах. М. Насонов справедливо пише про посилення ролі центральних органів влади за умов воєнного стану й окремо вказує на проблеми міжвідомчої координації.¹³⁹ Отже, однією з головних проблем правового статусу Президента України є зосередження занадто

---

¹³⁶ Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи. Публічне право. 2019. № 2. С. 95.

¹³⁷ Парубець К. А. Повноваження Президента України у сфері забезпечення національної безпеки. *Dictum Factum*. 2021. № 1 (9). С. 61.

¹³⁸ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>

¹³⁹ Насонов М. І. Роль органів державної влади у системі забезпечення національної безпеки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 3, № 90. С. 330.

великого обсягу управлінських можливостей в одному центрі влади за наявності складної системи органів, які виконують ухвалені рішення.

Ще один складний момент стосується допоміжних органів при Президентові України. І. Доронін прямо пише, що чинна Конституція не визначає можливості існування при Президентові України спеціального державного органу у класичному вигляді адміністрації чи канцелярії. У тій самій праці наголошено, що інституції, перелічені у пункті 28 частини першої статті 106 Конституції України, мають допоміжний характер і створюються для здійснення президентських повноважень, не маючи власних.¹⁴⁰ Тут виникає ще одна проблема українського публічного права. Допоміжні органи при Президентові України реально впливають на підготовку рішень у сфері безпеки. Однак у законодавстві не завжди ясно визначено, які повноваження вони мають і за що відповідають.

У 2025 році у сфері президентського контролю з'явився новий елемент. Після набрання чинності Законом України «Про Військового омбудсмана» та видання Указу Президента України № 691/2025 при Президентові України почав діяти Офіс Військового омбудсмана як постійний допоміжний орган.¹⁴¹ Поява окремої посадової особи для захисту прав військовослужбовців має позитивне значення, бо посилює увагу держави до правового становища військових. Разом із тим система демократичного цивільного контролю стала ще складнішою, оскільки до вже наявних форм контролю додався ще один президентський механізм у військовій сфері. Закон визначає Військового омбудсмана як посадову особу, через яку Президент України здійснює демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони щодо захисту прав військовослужбовців.¹⁴² Через появу нового контрольного елемента ще гострішим стало питання про чітке розмежування повноважень між

---

¹⁴⁰ Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи. Публічне право. 2019. № 2. С. 97.

¹⁴¹ Про Офіс Військового омбудсмана: Указ Президента України від 19.09.2025 № 691/2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/691/2025>

¹⁴² Про Військового омбудсмана: Закон України від 17.09.2025 № 4603-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4603-20>

Президентом України, Верховною Радою України, судами та Кабінетом Міністрів України.

Правовий статус РНБО України є складним через поєднання кількох ролей. Конституція України визначає Раду національної безпеки і оборони України як координаційний орган при Президентові України. Проте в умовах повномасштабної війни місце РНБО України у системі влади стало значно вагомішим. І. Омелько слушно зазначає, що в умовах війни РНБО України стає дуже важливим органом публічної влади.¹⁴³ Законодавство подає повноваження РНБО України досить стисло, проте реальна роль Ради є значно ширшою. Розбіжність між короткою законодавчою формулою і сильним практичним впливом породжує дискусії щодо її правового статусу.

Окрему увагу слід звернути на Апарат РНБО України. К. Парубець підкреслює, що можливість здійснення контрольних повноважень Апаратом РНБО України законодавчо не визначена.¹⁴⁴ Дослідниця пише, що компетенція, передбачена законом про РНБО України, належить самій Раді, проте не її Апарату. У щоденній роботі РНБО України без апаратної підтримки обійтися неможливо, проте межі між функціями Ради, Секретаря РНБО України і Апарату виписані не зовсім ясно. Через це виникають різні тлумачення щодо того, хто готує рішення, хто супроводжує їх виконання, хто має право на контрольні дії, а хто виконує винятково організаційну роботу.

Не менш серйозна проблема стосується Кабінету Міністрів України. Конституція визначає уряд як вищий орган у системі виконавчої влади. Закон «Про національну безпеку України» покладає на Кабінет Міністрів України контроль за додержанням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Отже, уряд має власний вагомий мандат в управлінні безпековою сферою. Г. Гончаренко пише, що Кабінет Міністрів України є вищим органом системи органів виконавчої влади в управлінні

---

¹⁴³ Омелько І. І. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 166.

¹⁴⁴ Парубець К. А. Повноваження Президента України у сфері забезпечення національної безпеки. *Dictum Factum*. 2021. № 1 (9). С. 64.

сектором безпеки. Проте у тій самій праці дослідниця наголошує на нерозв'язаних проблемах сектору безпеки, серед яких незавершеність побудови ефективної системи управління ресурсами в кризових ситуаціях.¹⁴⁵ Урядовий правовий статус виглядає перевантаженим, бо на уряд покладено і повсякденне адміністрування, і кризове управління, і контрольні функції, і взаємодію з президентським та парламентським центрами.

На урядовому рівні особливо гостро проявляється проблема міжвідомчої координації. Г. Гончаренко прямо говорить про недосконалу й неефективну взаємодію між центральними та місцевими органами державної влади.¹⁴⁶ М. Насонов серед головних викликів для системи органів державної влади називає проблеми міжвідомчої координації.¹⁴⁷ Звідси випливає важливий висновок. Навіть за наявності широких повноважень Кабінету Міністрів України уряд не може сам по собі забезпечити повну узгодженість роботи всієї виконавчої системи. Безпекова сфера охоплює багато органів, які мають різне підпорядкування, окремі кадрові механізми та працюють з неоднаковою за змістом інформацією. Через це Кабінет Міністрів України мусить одночасно узгоджувати взаємодію між міністерствами й виконувати рішення Президента України та Верховної Ради України.

Додатковий шар проблем з'явився після розширення сфери національного спротиву. Закон «Про основи національного спротиву» визначив правові та організаційні засади підготовки і ведення національного спротиву, включаючи коло різних суб'єктів.¹⁴⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2025 року № 478 унормувала створення і функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву. Порядок, затверджений постановою, регламентує взаємодію між центрами, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, Силами територіальної оборони Збройних Сил

---

¹⁴⁵ Гончаренко Г. А. Компетенція Кабінету Міністрів України в управлінні сектору безпеки: адміністративно-правове регулювання. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 77.

¹⁴⁶ Там само. С. 77.

¹⁴⁷ Насонов М. І. Роль органів державної влади у системі забезпечення національної безпеки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 3, № 90. С. 330

¹⁴⁸ Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1702-20>

України, Силами спеціальних операцій Збройних Сил України та інститутами громадянського суспільства.¹⁴⁹ Для організації спротиву крок мав велике практичне значення. Для правового статусу уряду виникла нова складність, бо Кабінет Міністрів України опинився в центрі ще складнішої мережі взаємодії між державними, місцевими й громадськими суб'єктами.

Верховна Рада України посідає важливе місце у сфері безпеки і оборони, проте її правовий статус теж має проблемні риси. Конституція України наділяє парламент законодавчими, бюджетними, кадровими та контрольними повноваженнями. До повноважень Верховної Ради України належить і затвердження рішень про воєнний стан у випадках, передбачених законом. Закон України «Про національну безпеку України» прямо відносить парламент до системи демократичного цивільного контролю. Г. Гончаренко слушно пише, що правовий статус державного органу визначається його компетенцією.¹⁵⁰ Тому Верховна Рада України має сильні юридичні позиції у безпековій сфері. Проте на практиці наявність широких повноважень ще не гарантує, що кожен інструмент парламентського контролю буде однаково дієвим в умовах війни. Найболючіше місце парламентського статусу пов'язане з фрагментарністю окремих повноважень. Частина парламентських повноважень визначена у законодавстві докладно, проте окремі з них окреслені лише фрагментарно. Для практики воєнного часу фрагментарність означає ризик, що парламент матиме загальне право на контроль, проте не завжди матиме досить чіткий і швидкий процесуальний інструмент для його реалізації..

Проблеми парламентського контролю посилюються через закритість значної частини інформації у сфері безпеки і оборони. В. Дроздюк підкреслює, що парламентський контроль має спиратися на об'єктивність оборонної політики й не може будуватися на інституційних маніпуляціях.¹⁵¹ Отже,

---

¹⁴⁹ Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву: постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2025 № 478. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-funktsionuvannia-tsentriv-pidhotovky-hromadian-do-natsionalnoho-t180425>

¹⁵⁰ Гончаренко Г. А. Компетенція Верховної Ради України в управлінні сектором безпеки: адміністративно-правові аспекти. Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 85. С. 49.

¹⁵¹ Дроздюк В. А. Демократичний цивільний контроль сектору безпеки і оборони. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 202.

контроль у безпековій сфері повинен бути реальним і змістовним, а не формальним. Проте закритий характер військової, спеціальної та розвідувальної діяльності помітно звужує обсяг відомостей, доступних для Верховної Ради України і суспільства. Парламент зберігає важливе місце у системі демократичного цивільного контролю, проте ефективність окремих контрольних механізмів багато в чому залежить від доступу до інформації, належної фахової підготовки та готовності інших органів діяти відкрито і підзвітно.

Проблема відповідальності теж залишається відкритою. У законодавстві відносно легко знайти норми про компетенцію, проте значно важче простежити логіку відповідальності за неякісну координацію, затримку виконання рішень, неефективний контроль або дублювання функцій. Коли стратегічне рішення вироблене у зв'язці Президент України і РНБО України, реалізація покладена на Кабінет Міністрів України та інші виконавчі органи, а політичний контроль належить Верховній Раді України, відокремити політичну помилку від управлінської помилки або від законодавчої прогалини буває дуже складно.

Отже, що головні проблеми правового статусу ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони полягають у надмірному перетині повноважень, нечітких межах між координацією і управлінням, недостатній визначеності допоміжних інституцій при Президентові України, дискусійній правовій природі РНБО України, перевантаженні уряду функціями кризового адміністрування й недостатній процесуальній визначеності частини парламентських контрольних інструментів.

3.2. Актуальні проблеми правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів сектору безпеки і оборони

Після початку повномасштабної війни роль громадських об'єднань, благодійних фондів, волонтерських організацій, недержавних медіа, аналітичних центрів і громадянських ініціатив різко зросла. Разом із тим законодавство не завжди встигає за реальною практикою. Тому у правовому полі виникають

суперечності між великою суспільною роллю відповідних інституцій і недостатньо чітким закріпленням їхніх повноважень, гарантій та меж відповідальності.

Закон України «Про національну безпеку України» прямо включає громадян і громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки, до складу сектору безпеки і оборони.¹⁵² Водночас у тій самій нормі головна увага зосереджена переважно на державних органах і силових структурах. Громадянське суспільство формально визнається складовою сектору, проте його функції, форми участі й межі компетенції виписані значно слабше, ніж у державних суб'єктів. Тут і починається головна проблема. Юридичне визнання вже є, проте повноцінного й детального правового оформлення ще бракує.

Р. М. Труба пише, що сила інститутів громадянського суспільства полягає в незалежності, добровільності участі та орієнтації на публічний інтерес.¹⁵³ Однак для сфери безпеки виникає непроста ситуація. З одного боку, незалежність дає громадському середовищу гнучкість, швидкість і довіру суспільства. З іншого боку, безпекова сфера потребує координації, підзвітності й зрозумілих процедур взаємодії з державою. Через поєднання автономії та потреби у взаємодії правовий статус інститутів громадянського суспільства набуває суперечливого характеру.

Ще одна проблема пов'язана з дуже широким складом самих інститутів громадянського суспільства. Г. А. Гончаренко відносить до кола суб'єктів громадського контролю громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні й релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі установи.¹⁵⁴ Через настільки широке коло учасників важко

---

¹⁵² Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>

¹⁵³ Труба Р. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки. Право та державне управління. 2025. № 2. С. 120–121.

¹⁵⁴ Гончаренко Г. А. Громадський контроль за сектором безпеки: адміністративно-правові засади, суб'єкти та проблеми реалізації. Актуальні проблеми політики. 2020. Вип. 65. С. 166.

говорити про один однаковий правовий статус. Благодійний фонд, волонтерська група, правозахисна організація, медіа й аналітичний центр мають різну мету, різні форми роботи й різний обсяг реального впливу на безпекову сферу. Через різнорідність закон часто закріплює загальні засади, проте не дає детального правового режиму для окремих різновидів недержавних суб'єктів.

Серйозна проблема стосується громадського контролю. Закон України «Про національну безпеку України» прямо визначає громадський нагляд складовою системи демократичного цивільного контролю. Той самий закон передбачає, що громадяни можуть брати участь у цивільному контролі через громадські об'єднання, депутатів місцевих рад або особисто, а сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно законом про державну таємницю. На папері відповідна модель виглядає правильно. Проте на практиці постає інше питання. Через посилення на таємницю, службову інформацію чи воєнні обмеження доступ громадськості до багатьох процесів часто залишається дуже вузьким. У результаті громадський контроль існує, проте його дієвість нерідко залежить від доброї волі державних органів.

Г. А. Гончаренко пише, що в українському законодавстві навіть поняття «громадський контроль» не має окремого чіткого визначення. У висновках дослідження авторка окреслює кілька практичних проблем. Йдеться про відсутність належної відповідальності суб'єктів сектору безпеки за ігнорування пропозицій громадськості, про нечіткі правила письмової звітності, про неповне створення громадських рад при всіх суб'єктах сектору безпеки й про потребу щорічних відкритих аналітичних документів.¹⁵⁵ Отже, головний полягає в слабкості процедур, через які громадська думка мала б реально впливати на безпекову політику.

Р. М. Труба у праці про цільову спрямованість інститутів громадянського суспільства показує, що громадянське середовище виконує щонайменше п'ять великих функцій у системі національної безпеки. Йдеться про незалежний

---

¹⁵⁵ Гончаренко Г. А. Громадський контроль за сектором безпеки: адміністративно-правові засади, суб'єкти та проблеми реалізації. Актуальні проблеми політики. 2020. Вип. 65. С. 166.

громадський контроль, захист прав людини, консолідацію суспільства, експертно-аналітичну роботу й зміцнення довгострокової стійкості держави та суспільства.¹⁵⁶ Реальна участь інститутів громадянського суспільства давно вийшла за межі суто консультативної чи допоміжної ролі, проте значна частина законодавства досі розглядає громадські структури скоріше як зовнішніх учасників, ніж як повноцінних партнерів у безпековій сфері.

Окреме місце слід відвести волонтерському руху. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає волонтерську діяльність як форму благодійної діяльності та прямо дозволяє надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам і органам державної влади під час воєнного стану та в інших безпекових ситуаціях.¹⁵⁷ Держава, згідно із законом, має підтримувати громадську ініціативу у сфері волонтерства і створювати сприятливі умови для такої діяльності. Нормативна основа начебто є. Проте правове становище волонтерів усе одно лишається не до кінця врегульованим, особливо коли йдеться про обсяг гарантій, захист від ризиків, питання обліку й державної підтримки.

Д. С. Вареник прямо вказує на прогалини у правовій охороні волонтерської діяльності й соціальному захисті волонтерів. Автор пише про недостатню визначеність прав і обов'язків волонтерів, про складність захисту від недобросовісних дій третіх осіб, про проблеми податкового контролю й обліку осіб, які займаються волонтерською діяльністю. У висновках дослідження наголошено на потребі прозорості, контролю й координації між волонтерами, державою та громадськістю.¹⁵⁸ П. В. Горінов теж підкреслює, що воєнний стан став поштовхом до потужної самоорганізації суспільства, проте сам правовий

---

¹⁵⁶ Труба Р. М. Цільова спрямованість інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення національної безпеки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2025. Т. 36 (75), № 3. С. 82–87.

¹⁵⁷ Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17>

¹⁵⁸ Вареник Д. С. Прогалини правового регулювання волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 306.

статус волонтера потребує окремого уважного осмислення.¹⁵⁹ Отже, волонтерський рух став реальною опорою сектору безпеки і оборони, проте законодавство ще не повною мірою відобразило масштаби і складність відповідної роботи.

Близькою до волонтерства є проблема благодійних організацій. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» дозволяє добровільну майнову та особисту допомогу у широкому колі сфер. Серед них закон називає допомогу постраждалим від збройних конфліктів, правову допомогу, права людини, розвиток територіальних громад і сприяння державним та місцевим програмам.¹⁶⁰ Правова база дає благодійним організаціям широкі можливості для участі у підтримці оборони, гуманітарних потреб і стійкості громад. Проте закон має загальний характер і не створює окремого детального режиму для благодійної діяльності в інтересах сектору безпеки і оборони.

Проблеми виникають і у сфері територіальної оборони та національного спротиву. Закон України «Про громадські об'єднання» закріплює самоврядність громадських об'єднань і забороняє державі втручатися в їхню діяльність, але одночасно не дозволяє їм створювати воєнізовані формування.¹⁶¹ У той самий час Закон України «Про основи національного спротиву» дозволяє громадянам брати добровільну участь у захисті держави у складі спеціально створених формувань. У законі добровольче формування територіальної громади визначене як воєнізований підрозділ, сформований з громадян України на добровільній основі, а доброволець Сил територіальної оборони розуміється як особа, яка добровільно вступила на службу.¹⁶² Участь громадян у захисті держави у воєнізованій формі допускається, але через спеціальний порядок, встановлений законом.

---

¹⁵⁹ Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус волонтера у період дії воєнного стану в Україні. Київський часопис права. 2022. № 3. С. 60

¹⁶⁰ Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5073-17>

¹⁶¹ Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17>

¹⁶² Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1702-20>

Національний спротив узагалі суттєво розширив роль громадянського середовища у сфері безпеки. Закон передбачає сприяння набуттю громадянами готовності до захисту Вітчизни, базову підготовку громадян і використання для такої підготовки ресурсів військових частин, інших складових сил безпеки і сил оборони, а ще об'єктів державних органів та органів місцевого самоврядування. Представлена модель є дуже важливою для умов війни. Водночас вона створює нові правові питання про межі відповідальності інструкторів, громадських організацій, органів місцевого самоврядування й військових структур, які спільно працюють у полі підготовки населення. Коли у спільному процесі задіяна велика кількість державних і недержавних учасників, проблема координації неминуче переходить у проблему правового статусу.

Ще один напрям пов'язаний з інформаційною безпекою. О. В. Прудникова пише, що у демократичних країнах важливу роль у функціонуванні системи інформаційної безпеки відіграють недержавні суб'єкти, передусім аналітичні центри та засоби масової інформації. Під час російсько-української війни співпраця державних і недержавних суб'єктів стала критично важливою для захисту інформаційного простору.¹⁶³ Інститути громадянського суспільства у сучасній війні працюють й з аналітикою, стратегічною комунікацією, протидією пропаганді й публічним поясненням рішень держави. Проте правовий статус медіа й аналітичних центрів у системі безпеки залишається переважно опосередкованим і не має цілісного нормативного оформлення як частини сектору безпеки і оборони.

Отже, актуальні проблеми правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів сектору безпеки і оборони мають кілька основних проявів. Передусім ідеться про те, що закон визнає громадян і громадські об'єднання частиною сектору безпеки і оборони, проте не розкриває достатньо чітко їхні функції, повноваження та межі участі. Наступна проблема пов'язана з

---

¹⁶³ Прудникова О. В. Діяльність державних та недержавних суб'єктів у системі функціонування інформаційної безпеки України. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2024. № 3 (62). С. 86.

громадським контролем, оскільки порядок його здійснення, звітність державних органів і врахування пропозицій від громадськості досі залишаються недостатньо врегульованими. Відчутні труднощі існують і у сфері волонтерської діяльності, благодійної допомоги, територіальної оборони та національного спротиву, бо участь громадянського суспільства тут уже має дуже велике значення, проте гарантії, відповідальність і правила взаємодії з державними структурами не завжди сформульовані ясно. Окрему увагу слід звернути на нові напрями участі громадянського середовища, зокрема на інформаційну безпеку, аналітичну роботу та зміцнення стійкості держави.

Висновки до розділу 3

Головні проблеми правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони пов'язані з нечітким розмежуванням повноважень між основними державними органами. Президент України має дуже широкий обсяг впливу у сфері безпеки й оборони, тому в умовах війни особливо помітним стає зосередження великої кількості управлінських можливостей в одному центрі влади. Поряд із цим виявлено, що роль допоміжних органів при Президентові України та нових елементів контролю, зокрема Військового омбудсмена, ще не повністю врегульована на рівні чіткого розподілу повноважень і відповідальності. Окремо з'ясовано, що правовий статус РНБО України залишається дискусійним, оскільки закон визначає її як координаційний орган, проте на практиці вплив Ради на ухвалення рішень у безпековій сфері є значно ширшим.

Проблемні риси правового статусу характерні і для Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Стосовно уряду з'ясовано, що широкий обсяг повноважень не забезпечує повної узгодженості всієї виконавчої системи, оскільки безпекова сфера охоплює багато органів із різним підпорядкуванням, різними механізмами роботи та різними напрямками діяльності. Уряд одночасно виконує функції щоденного адміністрування, кризового управління, координації та контролю, що суттєво ускладнює його правове становище. Щодо Верховної

Ради України доведено, що парламент має важливе місце у системі демократичного цивільного контролю, проте ефективність окремих контрольних механізмів знижується через фрагментарність процедур, обмежений доступ до частини інформації та складність реального впливу на безпекові процеси в умовах воєнного стану.

Не менш важливим є коло проблем, пов'язаних із правовим статусом інститутів громадянського суспільства як учасників сектору безпеки і оборони. Після початку повномасштабної війни роль громадських об'єднань, волонтерських і благодійних організацій, медіа, аналітичних центрів та інших громадянських ініціатив значно посилилася, проте законодавство ще не визначає достатньо чітко їхні функції, гарантії, межі участі та порядок взаємодії з державними структурами. Найпомітніші труднощі виявлено у сфері громадського контролю, волонтерської діяльності, благодійної допомоги, територіальної оборони, національного спротиву та інформаційної безпеки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі виявлено ключові проблеми, пов'язані із визначенням складу, функціонального навантаження та взаємодії суб'єктів сектору безпеки і оборони України після початку повномасштабного вторгнення РФ. Сукупність одержаних результатів дала змогу дійти наступних висновків:

1. Проаналізовано поняття та систему суб'єктів сектору безпеки і оборони. Суб'єкти сектору безпеки і оборони становлять цілісну багаторівневу систему органів публічної влади, спеціальних служб, військових формувань, сил безпеки, сил оборони, підприємств оборонно-промислового комплексу та інститутів громадянського суспільства. Їх діяльність підпорядкована спільній меті захисту людини, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Правовий статус названих суб'єктів має адміністративно-правову природу і охоплює нормативно закріплені повноваження, функції, завдання, гарантії діяльності та відповідальність. Через правовий статус визначається місце кожного органу у системі публічного адміністрування, межі владного впливу, порядок участі в адміністративних правовідносинах і можливість застосування спеціальних засобів державного примусу за умови дотримання законності, співмірності й поваги до прав людини.

Система суб'єктів сектору безпеки і оборони України будується не лише за переліком органів, а й за чіткими критеріями належності, серед яких провідне місце займають нормативно-правовий, функціональний, організаційний і фінансово-ресурсний критерії. У межах аналізу доведено, що до складу сектору входять сили оборони, сили безпеки, оборонно-промисловий комплекс, а ще громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

2. Виокремлено головні суб'єкти сектору безпеки і оборони України та визначено їхню роль у забезпеченні національної безпеки й обороноздатності Української держави. Провідне місце у наведеній системі займають Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів

України та Верховна Рада України. Через діяльність Президента України формується загальний напрям безпекової політики, через РНБО України забезпечується координація й узгодження рішень, через Кабінет Міністрів України відбувається практична реалізація державної політики, а через Верховну Раду України закріплюються правові засади функціонування сектору безпеки і оборони, фінансове забезпечення та парламентський контроль.

Окрему увагу приділено інститутам громадянського суспільства, участь яких у сфері безпеки і оборони на сучасному етапі вже не можна вважати другорядною. Волонтерська допомога, благодійна підтримка, громадський нагляд, експертна участь і співпраця з державними органами показали, що без активного суспільства безпекова система не може діяти повною мірою. У підсумку можна дійти висновку, що сектор безпеки і оборони України становить складну, але цілісну систему, ефективність якої залежить від чіткого розподілу повноважень, узгодженої роботи державних органів і реальної взаємодії влади з громадянським суспільством.

3. Досліджено актуальні проблеми правового статусу ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони. Головні труднощі виникають через нечітке розмежування повноважень між Президентом України, РНБО України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України. У сфері президентських повноважень проблемними залишаються надмірна концентрація управлінських можливостей в одному центрі влади, недостатня визначеність ролі допоміжних органів при Президентові України та ускладнення системи контролю після появи Військового омбудсмена. Правовий статус РНБО України викликає дискусії через поєднання координаційної ролі з сильним практичним впливом на безпекову політику, а межі між функціями самої Ради, її Секретаря та Апарату окреслені не повністю ясно. Уряд у безпековій сфері має широкий обсяг повноважень, проте його реальні можливості ускладнюються міжвідомчою координацією, великою кількістю суб'єктів із різним підпорядкуванням та зростанням управлінського навантаження в умовах національного спротиву. Верховна Рада України зберігає важливе місце у

системі демократичного цивільного контролю, проте ефективність парламентського контролю знижується через фрагментарність окремих процедур, закритість значної частини безпекової інформації та складність доступу до повної картини діяльності силових і спеціальних органів. Отже, правовий статус ключових суб'єктів сектору безпеки і оборони потребує подальшого вдосконалення у напрямі чіткішого розподілу компетенції, зрозумілішого закріплення відповідальності та посилення реального демократичного цивільного контролю.

4. Визначено актуальні проблеми правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів сектору безпеки і оборони. Головна суперечність полягає у невідповідності між реально великою роллю громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки й недостатньо чітким правовим закріпленням форм його участі, повноважень, гарантій і меж відповідальності. З'ясовано, що особливо вразливою ланкою залишається громадський контроль, оскільки його практична дієвість обмежується нечіткістю процедур, недостатньою звітністю органів влади, слабким урахуванням пропозицій від громадськості та звуженим доступом до інформації у безпековій сфері. Нові напрями участі громадянського середовища, зокрема інформаційна безпека, аналітичний супровід, стратегічна комунікація та зміцнення суспільної стійкості, уже набули важливого значення, але їх місце у системі суб'єктів сектору безпеки і оборони досі не оформлено належним чином на рівні спеціального правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Дуалізм виконавчої влади у світлі конституційного вдосконалення форми державного правління в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 3. С. 106-115.
2. Авер'янов В., Дерещ В., Пухтецька А. Організація виконавчої влади потребує реформування. *Право України*. 2009. № 12. С. 39-46.
3. Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2026. 311 с.
4. Богданович В. Ю., Свида І.Ю., Скулиш Є. Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: монографія. Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення. За заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. Т. 4. 464 с
5. Бондаренко В.А. Парламентський контроль у системі державного контролю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 1. С. 159–171.
6. Боровик А. В. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики : монографія / А. В. Боровик, А. Г. Вархов, Н. З. Дерев'яно. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 186 с.
7. Вареник Д. С. Прогалини правового регулювання волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 303–306.
8. Гончаренко Г. А. Громадський контроль за сектором безпеки: адміністративно-правові засади, суб'єкти та проблеми реалізації. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 65. С. 160–167.
9. Гончаренко Г. А. Компетенція Верховної Ради України в управлінні сектором безпеки: адміністративно-правові аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 85. С. 49-55.

10. Гончаренко Г. А. Компетенція Кабінету Міністрів України в управлінні сектору безпеки: адміністративно-правове регулювання. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2 (68). С. 77–81.
11. Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус волонтера у період дії воєнного стану в Україні. *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 54–61.
12. Громадська антикорупційна рада при Міністерстві оборони України : офіційна сторінка. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/antikorupcijna-diyalnist/gromadska-antikorupcijna-rada-pri-ministerstvi-oboroni-ukrayini> (дата звернення: 21.03.2026).
13. Гулеватий І. Д. Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1(34). С. 962–970. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.82>.
14. Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 95–99.
15. Дроздюк В. А. Демократичний цивільний контроль сектору безпеки і оборони. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 202–208.
16. ДСНС підписала меморандуми про співпрацю із Радою ветеранів України... : повідомлення МВС України від 10.02.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/news/dsns-pidpisala-memorandumi-pro-spivpracyu-iz-radoyu-veteraniv-ukrayini-pri-ministerstvi-u-spravax-veteraniv-ta-gromadskimi-organizaciyami> (дата звернення: 21.03.2026).
17. Жук Т.І. Система суб'єктів національної безпеки. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 106–112. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/276>
18. Золотарьова Н. International experience in ensuring national security. *Constitutional Law*. 2023. № 8. С. 56-62. DOI: 10.32849/2663-5313/2023.8.09.

19. Золотарьова Н. І. Правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 113–119. DOI: 10.32844/2618-1258.2023. 5.19.
20. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Є. В. Кобко ; Харківський нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2023. 43 с.
21. Кобко Є. В., Кобко В. А., Саміло А. В. Публічно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави. *Наше право*. 2021. Вип. 4. С. 33-40. DOI: 10.32782/NP.2021.4.5.
22. Кобко Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки: дис... док. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2023. 400 с.
23. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
24. Крупнова А. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 83(2). С. 277-287.
25. Лекарь С. І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 75-83.
26. Лемак В. Президент і Уряд у нетиповій моделі змішаної республіки в Україні: теоретичні і порівняльно-правові аспекти. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2007. № 2 (8). С. 33-39.
27. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 20 с.
28. Мещеряков М. О. Суб'єкти планування у сферах національної безпеки і оборони та особливості їх правового статусу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 56–61.

29. Мотайло О. В. Ризики та загрози національній безпеці . *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 116–121. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.5/20>
30. Насонов М. І. Роль органів державної влади у системі забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Т. 3, № 90. С. 330–335.
31. Нестеренко О.В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. *Право і безпека.* 2020. № 2. С. 33–39.
32. Омелько І. І. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2023. № 5. С. 166–170.
33. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави : підручник / О. П. Дузь-Крятченко, Ю. В. Пунда, В. П. Грищенко та ін. ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. 4-е вид., перероб. і доп. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 444 с.
34. Парубець К. А. Повноваження Президента України у сфері забезпечення національної безпеки. *Dictum Factum.* 2021. № 1 (9). С. 60–67.
35. Пономарьов С. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки й оборони України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, Дніпропетровський держ. ун-т внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, 2018. 513 с.
36. Пономарьов С. П. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів сектора безпеки і оборони. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право.* 2018. Вип. 5. С. 67–71.
37. Примаков К. Ю. Органи правопорядку як суб'єкти забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2023. № 4. С. 43-48. Doi:10.31733/2078-3566-2023-4-43-48

38. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: [`https://zakon.rada.gov.ua/go/5073-17`](https://zakon.rada.gov.ua/go/5073-17) (дата звернення: 13.04.2026).

39. Про Військового омбудсмана: Закон України від 17.09.2025 № 4603-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4603-20> (дата звернення: 13.04.2026).

40. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 28.03.2026).

41. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 21.03.2026).

42. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб. Закон України № 160/98-ВР від 4 березня 1998 року (зі змінами). URL:[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98- %D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення: 21.03.2026).

43. Про Державну прикордонну службу України Закон України № 661-IV від 3 квітня 2003 року(зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

44. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Закон України № 3475-IV від 23 лютого 2006 року.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

45. Про державну таємницю. Закон України № 3855- XII від 21 січня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

46. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/print> (дата звернення: 21.03.2026).

47. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від

03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/print> (дата звернення: 21.03.2026).

48. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України від 20.10.2005 № 3014-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3014-15/ed20211009?lang=uk> (дата звернення: 21.03.2026).

49. Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018№941 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/941-2018-п> (дата звернення: 21.03.2026).

50. Про затвердження Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 №507 URL: [84 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2019-п](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2019-п) (дата звернення: 21.03.2026).

51. Про затвердження Порядку проведення огляду оборонно-промислового комплексу : Постанова Кабінету Міністрів від 22.05.2019№490 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2019-п>(дата звернення: 21.03.2026).

52. Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 11.11.2020 № 1176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

53. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

54. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

55. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
56. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991р. № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №9.Ст.107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 21.03.2026).
57. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1702-20> (дата звернення: 13.04.2026).
58. Про Офіс Військового омбудсмана: Указ Президента України від 19.09.2025 № 691/2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/691/2025> (дата звернення: 13.04.2026).
59. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 13.04.2026).
60. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
61. Про розвідку. Закон України № 912-IX від 17 вересня 2020 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
62. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: https://zakononline.ua/documents/show/489257___776273 (дата звернення: 21.03.2026).
63. Про Службу безпеки України. Закон України № 2229-XII від 25 березня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
64. Про Службу зовнішньої розвідки України. Закон України № 3160-IV від 1 грудня 2005 року (зі змінами).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

65. Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву: постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2025 № 478. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-funktsionuvannia-tsentriv-pidhotovky-hromadian-do-natsionalnoho-t180425> (дата звернення: 21.03.2026).

66. Прудникова О. В. Діяльність державних та недержавних суб'єктів у системі функціонування інформаційної безпеки України. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2024. № 3 (62). С. 86–95.

67. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

68. Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : тези II Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23 листопада 2023 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. 1540 с.

69. Сироватко В. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2024. 238 с.

70. Сіцинська М. В. Сутність парламентського контролю та особливості його здійснення за сектором безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 1. С. 124–128.

71. Сокурєнко О.А. Суб'єкти сектору безпеки та оборони, які реалізують державну та національну безпеку. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2024. С. 475-477.

72. Стратегія забезпечення державної безпеки. Указ Президента України № 56/2022 від 16 лютого 2022 року. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення: 21.03.2026).

73. Тарасенко К. В. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2009. 207 с.

74. Тарасенко К. Компетенція, форми і методи діяльності та відповідальність Ради національної безпеки і оборони України. *Форум права* № 2012. С. 679-692.
75. Тарасенко К. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 610-620.
76. Терещук В. В. Правовий статус суб'єктів публічної адміністрації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 269 с.
77. Тимошук В. Віктор Тимошук про поширення ЗАП на діяльність МВС та Нацполіції України. *Центр політико-правових реформ*. 2024. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/viktor-tymoshhuk-pro-poshyrennya-zap-na-diyalnist-mvs-ta-natspolitsiyi-ukrayiny/> (дата звернення: 01.02.2026).
78. Труба Р. М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 3 (62). С. 58–62. DOI: 10.32782/ryuv.v3.2025.12.
79. Труба Р. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки. *Право та державне управління*. 2025. № 2. С. 120–125. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.17>.
80. Труба Р. М. Основні завдання забезпечення національної безпеки. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 3. С. 125–129. DOI: 10.32782/chern.v3.2025.25.
81. Труба Р. М. Поняття та структура завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 4. С. 108-113.
82. Труба Р. М. Цільова спрямованість інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75), № 3. С. 82–87.